

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti Maaülikool

Estonian University of Life Sciences

Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

www.emu.ee

Nõuandeteenuste mõju põllumajandus- ja metsandussektorile

Uuring Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine tarbeks

Uuringu aruanne

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4.
telje püsihindaja**

**Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Majandus- ja sotsiaalinstituut**

Eesti Maaülikool

Tartu 2010

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. METOODIKA	5
1.1. VALIMI KUJUNEMINE JA ANDEMETE KOGUMISE METOODIKA	5
1.2. ANALÜÜSI METOODIKA	6
2. ETTEVÕTJATE ÜLDISELOOMUSTUS	8
3. NÕUANDETEENUSE KASUTAMINE PRAEGU JA TULEVIKUS	13
3.1. NÕUANDETOETUSE KASUTAMINE JA KVALITEET	13
3.2. MUUDEST ALLIKATEST NÕUANDE KASUTAMINE JA SAGEDASE KASUTUSE PÕHJUSED	19
3.3. NÕUANDETEENUSE KASUTAMINE TULEVIKUS JA SELLE MITTEKASUTAMISE PÕHJUSED.....	22
3.4. PROBLEEMID MEETME 1.3 RAKENDAMISEL JA ETTEPANEKUD NÕUANDETEENUSE PARENDAMISEKS	26
4. NÕUANDETOETUSE MÕJU TOETUSE SAAJATE MAJANDUSTEGEVUSELE.....	28
JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	33
KOKKUVÕTE.....	35
KASUTATUD MATERJAL	39
LISA.....	40
LISA 1. TOETUSE SAAJATE KÜSIMUSTIK	40
LISA 2. KONSULENTIDE KÜSIMUSTIK	45
LISA 3. TOETUSE SAAJATE KÜSIMUSTIKUS OLEVATE LAHTISTE KÜSIMUSTE VASTUSED.....	48
LISA 4. KONSULENTIDE KÜSIMUSTIKUS OLEVATE LAHTISTE KÜSIMUSTE VASTUSED	50

SISSEJUHATUS

Kvaliteetse ja nõudlusele orienteeritud nõuandeteenuse laiem levik on Eesti põllumajanduse arenemise seisukohast väga oluline. Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (edaspidi MAK) meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine eesmärgiks on toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust. Küsitluse momendil jagunes meede kaheks tegevuseks. Meetme esimese tegevusega toetatakse põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamist (tegevust rakendatakse alates 2008. aastast), mille eesmärgiks on nõuande pakkumise soodustamine ettevõtjate tegevuse vastavusse viimiseks kohustuslikke majandamisnõudeid, häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi ning töötervishoiu ja tööohutusnõudeid silmas pidades ning et ettevõtjad saaksid oma ettevõtet või tegevusi paremini majandada majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades. Seega on tegevuse sihiks aidata põllumajandusettevõtjatel ja erametsa omanikel katta kulusid, mis tekivad nõuandeteenuse kasutamisest, et arendada ettevõtete üldist toimimist ning ühtlasi tõsta põllumajandustootjate teadlikkust erinevatest nõuetest. Tegemist on investeringutoetusega, st taotleja saab toetuse kätte peale nõuande eest tasumist.

Meetme teise tegevusega toetatakse nõuandesüsteemi arendamist nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamisel. Tegevust rakendatakse alates 2007. aastast. Põllu- ja maamajanduse nõuandesüsteemi kuulub Eesti Põllu- ja Maamajanduse Nõuandesüsteemi koordineeriv keskus (edaspidi koordineeriv keskus) ja 15 maakondlikku nõuandekeskust, mis on oma olemuselt iseseisvad üksused ning tulenevalt maakonna spetsialistide aktiivsusest ja ajalooliselt väljakujunenud olukorrast on kas iseseisvad juriidilised isikud või seotud talu- või tootjate liitudega. Nõuandeteenust osutavad nõuandekeskusega lepingulises suhtes olevad konsulendid. Iga keskuse juures tegutsevad vähemalt taimekasvatuse, loomakasvatuse ja finantsmajanduse valdkondades kutse omandanud konsulendid.

Varasemates nõustamisvajadust, nõuandeteenust ja –süsteemi puudutavates uuringutes on analüüsitud nõuandeteenuse kasutajate rahulolu ja vajadust nõuandeteenuse järele, kuid samas pole selget ülevaadet teenuse mõjust ettevõtjate majandustegevusele. Antud uuringu eesmärgiks on saada tagasisidet põllumajandustootjatelt, erametsa valdajatelt ja nõuandeteenuse pakkujatelt meetme 1.3 kohta ning analüüsida, millist mõju avaldab meetme 1.3 nõuandetoetus (edaspidi nõuandetoetus) põllumajandus- ja metsamajandusettevõtjate majandustegevusele. Uuring annab ülevaate nõuandeteenuse kvaliteedist, pakkumisest ning kasutamisest ettevõtjate seas, teenuse perspektiividest ning vajadusest teenuse järele.

Uuringu ülesanne on:

1. Hinnata meetme vastavust sihtrühmale (põllumajandustootjad ja erametsa valdajad) ning hinnata meetme rakendamise vastavust meetme eesmärkidele;
2. Hinnata meetme rakendamise mõju toetuse saajate majandustegevusele;
3. Anda ülevaade nõuandeteenuse kvaliteedist, kasutamisest, efektiivsusest ning selle vastavusest vajadusele;
4. Hinnata nõuandeteenuse vajadust tulevikus.

Uuringu valimisse kuulusid kõik meetme 1.3 põllumajandustootjatest ja erametsa valdajatest toetuse taotlejad, kes olid seisuga 30.04.2010 toetust taotlenud (siia kuulusid 02.01.2008–30.11.2008 ja 02.01.2009–30.11.2009 toimunud taotlusvooru ning osaliselt ka 02.01.2010–30.11.2010 toimuva taotlusvooru toetuse taotlejad) ning 2010. aasta kevade seisuga koordineeriva keskuse andmebaasis olevad kutse omistanud nõuandeteenuse pakkujad (edaspidi konsulendid). Kuna üldjuhul kõikidele meetmest 1.3 toetuse taotlejatele ka toetus määratakse, nimetatakse edaspidi toetuse taotlejaid toetuse saajateks.

Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis veebiküsitlusena eFormulari küsitluskeskkonnas. Kaks erinevat küsimustikku valmistas ette kooskõlastatult Põllumajandusministeeriumiga (edaspidi PM) MAK esimese, kolmanda ja neljanda telje püsihindaja Eesti Maaülikool (edaspidi püsihindaja), vastavalt eelnevalt kirjeldatud sihtgrupile, arvestades seejuures MAK vahehindaja (Ernst & Young Baltic AS) ettepanekute ja arvamustega. Küsitlus toimus 04.06.2010–06.07.2010. Küsitlemise korraldas püsihindaja. Hinnangute andmisel lähtusid küsitletavad oma kogemustele nõuandetoetuse ja muu nõuandeteenuse kohta, mille olid aastatel 2007–2010 toetuse saajad saanud ning konsulendid pakkunud. Majandusnäitajate analüüsil kasutati lisaks küsitlusandmetele äriregistrist toetuse saajate 2008. ja 2009. aasta majandusaasta aruannetest kogutud andmeid.

Tulenevalt uuringu eesmärgist analüüsiti nõuandetoetust saanud ettevõtjate hinnanguid aastatel 2007–2010 saadud nõuandeteenuse mõjude kohta ning toetatud ettevõtjate 2008. ja 2009. aastate majandusnäitajaid. Saadud tulemusi võrreldi püsihindamise aastaaruandes kajastatud näitajatega ning põllumajandussektori keskmiste vastavate näitajatega Statistikaameti (edaspidi ESA) andmetele tuginedes. Peale selle kasutati võrdlusandmetena alates 2007. aastast PM tellimusel valminud nõustamisvajadust, nõuandeteenust ja –süsteemi puudutavate uuringute tulemusi.

Aruandes on tulemused esitatud kogu Eesti kui terviku kohta ning lisaks võrreldud erinevate sihtgruppide lõikes (toetuse saajad ja konsulendid ning toetuse saajad on omakorda jagatud peamise tegevusala alusel viide gruppi: piimatootja, segatootja, loomakasvataja, taimekasvataja ja muu). Jälgimise hõlbustamiseks varustati alapeatükid võrdlevate andmetega tabelkujul, andmete võrdlusmomendid varasemate uuringutulemustega tähistati tekstis tumeda kirjaga ning vahejärelused toodi välja iga peatüki lõpus.

Uuringu aruanne jaguneb kolmeks osaks. Esimene osa puudutab uuringu valimi kujunemist, andmete kogumise ja analüüsi metoodikat. Teises osas kajastub toetuse saajate üldisloomustus. Kolmas osa puudutab nõuandeteenuse kasutamist praegu ja tulevikus. Neljas osa käsitleb nõuandeteenuse mõju toetuse saajate majandustegevusele. Aruande lõpus on toodud kokkuvõtte, järelused, ettepanekud, kasutatud materjalide loetelu ning lisa. Lisas asuvad küsitluse ankeedid ja küsimustikuga saadud lahtiste küsimuste vastused.

Aruande koostasid EMÜ maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötajad Kersti Aro (küsitlusandmete analüüs) ja Jaana Prants (toetuse saajate majandusnäitajate analüüs).

1. METOODIKA

1.1. VALIMI KUJUNEMINE JA ANDEMETE KOGUMISE METOODIKA

Uuringu sihtgrupid olid põllumajandustootjad ja erametsa valdajad ehk toetuse saajad ning konsulendid. Toetuse saajate küsitluse valimisse kuulusid kõik käesoleval MAK programmiperioodil meetmest 1.3 kuni 30. aprillini 2010. a toetust saanud põllumajandustootjad ja erametsa valdajad. Kokku oli toetuse saajaid 1377, kuid valimisse võeti üksnes need ettevõtjad, kes olid toetuse taotlemise hetkel taotluse avaldusse enda e-posti aadressi märkinud. Konsulentide valimisse kuulusid kõik koordineeriva keskuse andmebaasis asuvad konsulendid ning kõigi e-posti aadress oli ka teada. Kokku oli e-posti aadressi märkinud toetuse saajaid 687 ning vahetult enne küsitluse algust oli koordineeriva keskuse registris e-posti aadressiga konsulente 140 (tabel 1).

Tabel 1. Küsitluse valimi suurus, vastanute arv ja osatähtsus sihtgruppide lõikes

	Toetuse saajad	Konsulendid
Valimi suurus	687	140
Vastanute arv	205	48
Vastanute osatähtsus	29,8%	34,3%

Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis (lisa 1, 2) ning mõlema sihtgrupi jaoks koostati sisult sarnased, kuid sihtgruppi arvesse võttes erinevad küsimustikud. Mõlema sihtgrupi puhul kasutati veebiküsitlust. Küsimustik oli kättesaadav eFormulari keskkonnas, kuhu sisenemiseks saadeti kutsed 827 kontaktile (toetuse saajad ja konsulendid). Küsitlemine toimus 4. juunist kuni 6. juulini 2010. a. Küsimustikule vastas 29,8% toetuse saajatest ja 34,3% konsulentidest.

Majandustegevuse analüüsil kasutati toetuse saajate ja konsulentide küsitlusega kogutud hinnanguid ning sekundaarandmeid seisuga 30. aprill 2010. aasta toetust saanud ettevõtjate toetuse taotlemisele eelnevate majandusaastate 2008 ja 2009 äriregistrist kogutud majandusnäitajaid. Ettevõtjate majandustulemuste analüüsi aluseks olevate algandmete leidmise üheks kriteeriumiks oli, et nii 2008. kui 2009. aastal oli ühel ja samal ettevõtjal majandusaasta aruandes müügitulu kajastatud. Nimetatud kriteeriumi alusel majandusnäitajate analüüsi valimiks kujunes 272 ettevõtjat.

1.2. ANALÜÜSI METOODIKA

Andmete kvantitatiivsete andmete kirjeldamisel kasutati keskmiseid ja vastusteskaalal olevaid äärmuslikke näitajaid ning vastuste grupeerimist, kvalitatiivsete andmete kirjeldamisel moodustati vastustest pingeread. Ühe tunnuse jaotust väljendati tabelite ning tulp- ja sektordiagrammidega. Mitme tunnuse jaotuse esitamisel kasutati risttabeleid. Kahe muutuja ühisvarieeruvuse leidmisel kasutati korrelatsioonianalüüsi.

Uuringu tulemused esitati järgnevat

1) küsitletud sihtgruppide lõikes:

- toetuse saajad, jagades toetuse saajad omakorda peamise tegevusala alusel viide gruppi:
 - ✓ piimatootja;
 - ✓ segatootja;
 - ✓ loomakasvataja;
 - ✓ taimekasvataja;
 - ✓ muu.
- konsulendid

ning

2) nõuandeteenuse valdkondade lõikes:

- ✓ finantsmajanduse nõuanne;
- ✓ taimekasvatuse nõuanne;
- ✓ loomakasvatuse nõuanne;
- ✓ ettevõtte majandamise nõuanne;
- ✓ nõuetele vastavuse nõuete-alane nõuanne;
- ✓ põllumajandushoonete ehitamise nõuanne;
- ✓ keskkonna-, sh põllumajanduskeskkonna nõuanne;
- ✓ mahepõllumajanduse nõuanne;
- ✓ bioenergia või biomassi nõuanne;
- ✓ metsamajandamise nõuanne;
- ✓ maaparanduse nõuanne;
- ✓ heaolu ja tervishoiu nõuanne.

Küsitlustulemuste võrdlusandmetena kasutati 2009. aasta püsihindaja aastaaruandes saadud tulemusi (püsihindamine puudutas aastatel 2008-2009 nõuandetoetuse saajaid, keda oli kokku 1131) ning alates 2007. aastast PM tellimisel valminud järgmiste uuringute tulemusi:

- 1) Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. Teostaja: Maaelu Arengu Instituut. Valmis 2007. aastal. Küsitleti 150 pindalatoetust saanud põllumajandustootjat;
- 2) Uuring: Põllumajandustootjate rahulolu nõuandeteenuste kvaliteediga. Teostaja: Resta. Valmis 2007. aastal. Küsitleti 218 Riikliku arengukava 2004-2006 meetmest 3.8 Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine 2005. ja 2006. aastal nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjat;
- 3) Eesti nõuandesüsteem ja selle sobivus. Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 eesmärkide täitmiseks. Uuringu lõppraport. Teostaja: Kera OÜ. Valmis 2008. aastal.

Küsitleti 66 Riikliku arengukava 2004-2006 meetmest 3.8 Nõuande- ja teabeleviteenuste toetamine nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjat, 80 toetust mittekasutanud tootjat ja 54 konsulenti.

Nõuandeteenuse mõju analüüsimisel toetuse saajate majandustegevusele kasutati toetust saanud ettevõtjate järgmisi majandustegevusega seotud aspekte:

- kogutoodangu muutus;
- müügitulu muutus;
- kulutuste muutus;
- puhaskasumi muutus;
- keskmine töötajate arv;
- tegutsemise aeg ja kogemused;
- nõuandetoetuse maksumus ning määratud toetuse summa.

Nimetatud näitajaid, nende muutumist kahe aasta lõikes võrreldi põllumajandussektori keskmiste vastavate näitajatega ESA andmetele tuginedes. Samuti võeti arvesse konsulentide ja toetuse saajate avaldatud arvamusi meetme 1.3 mõju toetuse saajate majandustulemustele.

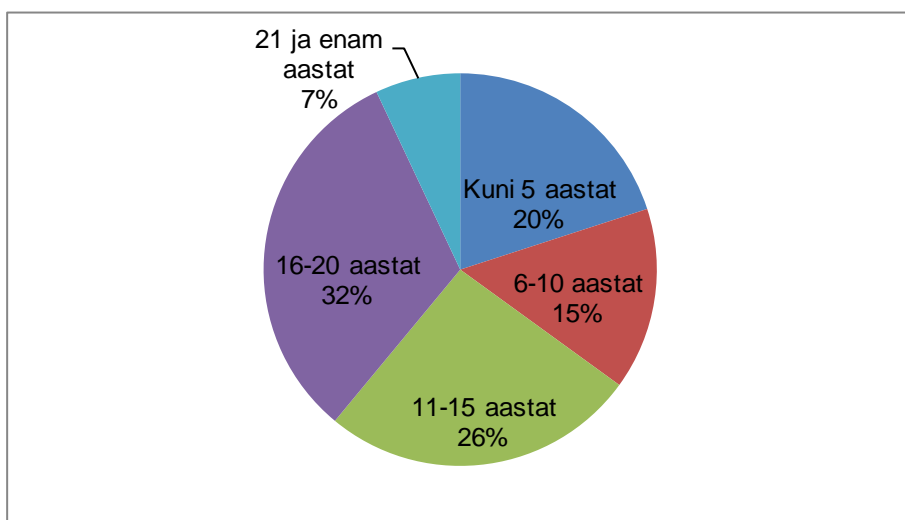
Andmete analüüsil kasutati statistikaprogrammi SPSS for Windows 18,0, MS Excelit ja teemakaardi loomisel MapInfo Professional 9,5.

2. ETTEVÕTJATE ÜLDISELOOMUSTUS

Peatükis kirjeldatakse toetuse saajate ettevõtlustüüpe ettevõtte õigusliku vormi alusel, ettevõtte asutamisaastat, ettevõtja peamist tegutsemispiirkonda maakonna tasandil, tootmisvaldkonda, haritava maa suurust ning viimase kolme aasta (aastate 2007-2009) töötajate arvu ettevõttes.

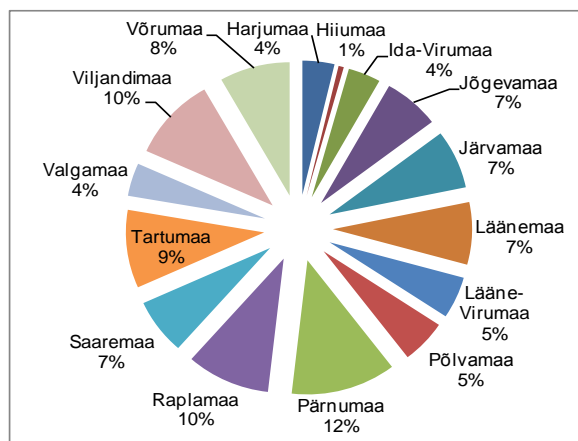
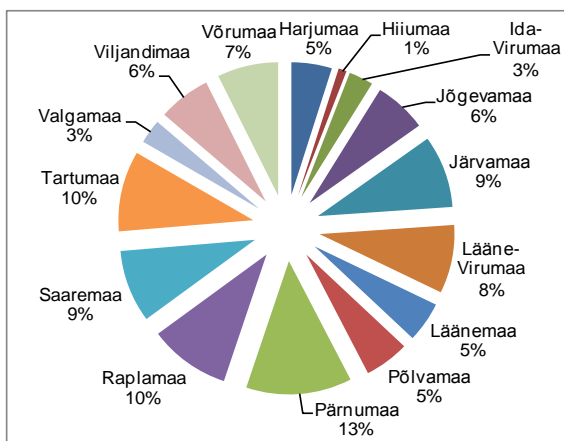
Kokku küsitleti 205 toetuse saajat. 58% toetuse saajatest olid füüsilisest isikust ettevõtjad (edaspidi FIE) ja 41% äriühingu (osaühing, aktsiaselts vms) esindajad. Seega peegeldab käesolev uuring peaaegu võrdselt nii FIEde kui ka äriühingute esindajate arvamusi.

Keskmiselt oli ettevõtja tegutsenud 12,6 aastat (mediaan 13,0). Üks ettevõtte oli asutatud samal aastal kui toimus küsitlus ning vanim ettevõtte oli loodud 56 aastat tagasi 1954. aastal. Kuus ettevõtjat jättis oma ettevõtte asutamisaasta märkimata. Küsitlusele vastanud ettevõtjatest enam kui ½ olid rajanud oma ettevõtte 11-20 aastat tagasi Eesti taasiseseisvumise, reformide ja majanduskasvu algasel perioodil 1990. aastatel (joonis 1). Enam kui 1/3 toetuse saajate ettevõtetest olid rajatud kuni kümme aastat tagasi progresseeruva majanduskasvu perioodil 2000. aastatel. Kõige vähem oli küsitletute seas 1980. aastatel ja veel varem asutatud ettevõtete esindajaid.

Joonis 1. Ettevõtjate jagunemine tegutsemise aja järgi, %

Nõuandetoetust saanud ettevõtja võis tegutseda mitmes maakonnas, kuid küsimustikule vastates said ettevõtjad märkida vaid ühe maakonna, kus ta peamiselt tegutseb. **Küsitletud toetuse saajad paiknesid oma peamise tegutsemispiirkonna alusel suhteliselt ühtlaselt kõikides maakondades ning peegeldasid aastatel 2008-2009 toetuse saajate tegutsemise maakonda (püsihindamise 2009. aasta aruande alusel, joonis 2).** Kõige enam oli esindatud Pärnu (13% toetuse saajatest), Rapla (10%) ja Tartu maakonnas (10%) ning tagasihoidlikumalt Hiiumaa maakonnas tegutsevad ettevõtjad (1%).

Joonis 2. Ettevõtjate peamine tegutsemise maakond 2010. aasta küsitlusandmete (N=205) ja püsihindamise 2009. aasta aruande alusel (N=1131), %

Ettevõtte keskmise tegutsemise aja alusel asusid keskmisest kauem tegutsenud ettevõtjad Hiiu (20,5 aastat) ja Järva maakonnas (16,1 aastat) ning keskmisest vähem tegutsenud ettevõtjad Lääne-Viru (10,0 aastat), Ida-Viru (10,2 aastat) ja Lääne maakonnas (10,4 aastat).

Nõuandetoetust saanud ettevõtjal võis olla mitu tegevusala, kuid küsitluse raames märkisid ettevõtjad vaid ühe tegevusala, mis oli tema kui ettevõtja peamine tegevusala. **Sarnaselt 2007. aastal valminud uuringutulemustele tegelesid nõuandetoetuse saajad (2007. aastal olid küsitletavateks pindalatoetuse saajad) enamasti taimekasvatamisega (41% toetuse saajatest), loomakasvatamisega (24% toetuse saajatest) ja piimatootmisega (17% toetuse saajatest, tabel 2).** Segatootjaid oli 8% ning muude valdkondade esindajaid (aiandus, maaturism, metsandus ja püsiluudid) oli vähe ning edaspidisel analüüsil liideti need ettevõtjad „muu“ tegevusala hulka. Vastanute seas sea- ja linnukasvatajaid ei olnud.

Tabel 2. Ettevõtjate jagunemine peamise tegevusala järgi

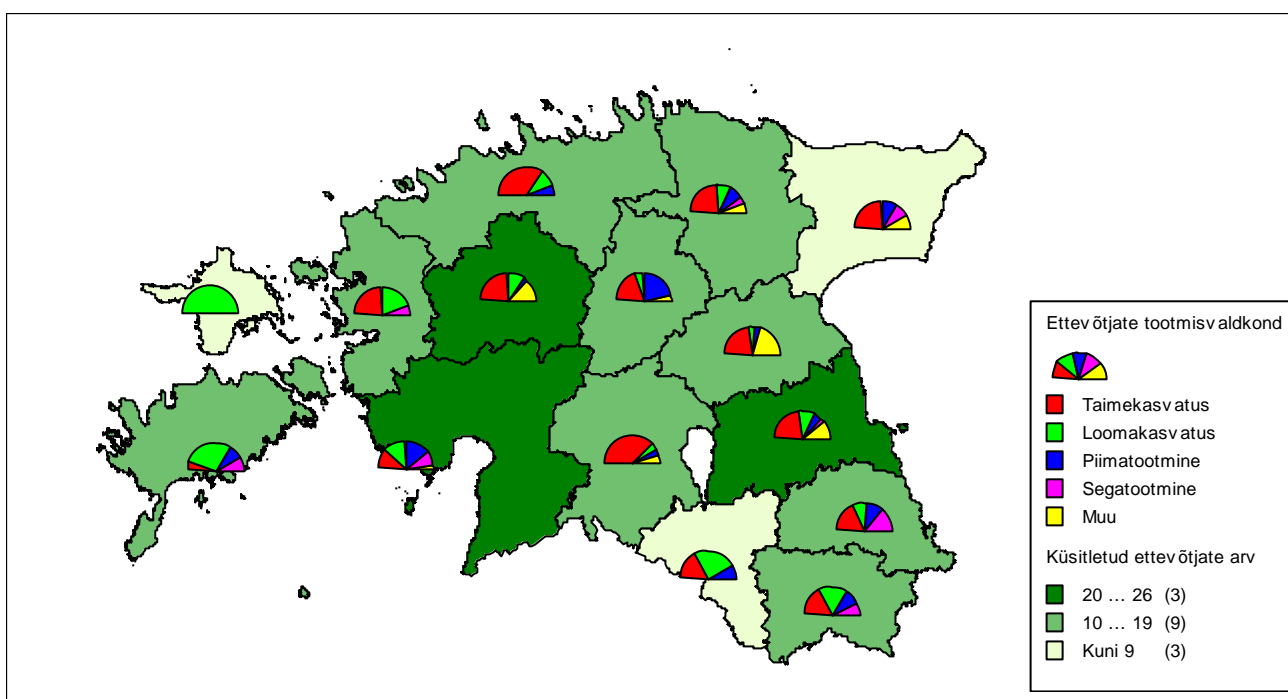
Tegevusala	Arv	%
Taimekasvatamine	84	41
Loomakasvatamine	50	24
Piimatootmine	35	17
Segatootmine	16	8
Aiandus	7	3
Muu	7	3
Maaturism	3	2
Metsandus	2	1
Püsiluudid	1	1
Kokku	205	100

Kuigi nõuandetoetus on suunatud nii põllumajandustootjatele kui ka erametsa valdajatele, ilmnes küsitluse tulemustest, et **97% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad, 2% maaturismiga tegelevad ettevõtjad ning vaid 1% metsandusega tegelevad ettevõtjad ehk erametsa valdajad.** Seega peegeldab käesolev uuring peasjalikult põllumajandustootjate arvamusi. Sama tulemus saadi ka 2009. aasta püsihindamise aruandes. Nimelt olid aastatel 2008-2009 toetust saanutest **99% põllumajandustootjad ja 1% erametsa valdajad.** On teada, et metsaomanike huvi professionaalse ning senisest suurema mahuga nõuande järele on kasvanud, pöördub erialase nõuande saamise eesmärgil enam metsaomanikest siiski SA Erametsakeskuse

poolt koordineerivate ja toetavate metsaühistute ning seal tegutsevate ja metsanduslikku nõuannet pakkuvate konsulentide poole. See võib tuleneda sellest, et erametsa valdajad saavad nimetatud süsteemist aastas kuni 15 tundi tasuta nõuannet. See on aga lihtsam ja kiirem nõuande saamise viis kui taotleda nõuandetoetust meetmest 1.3.

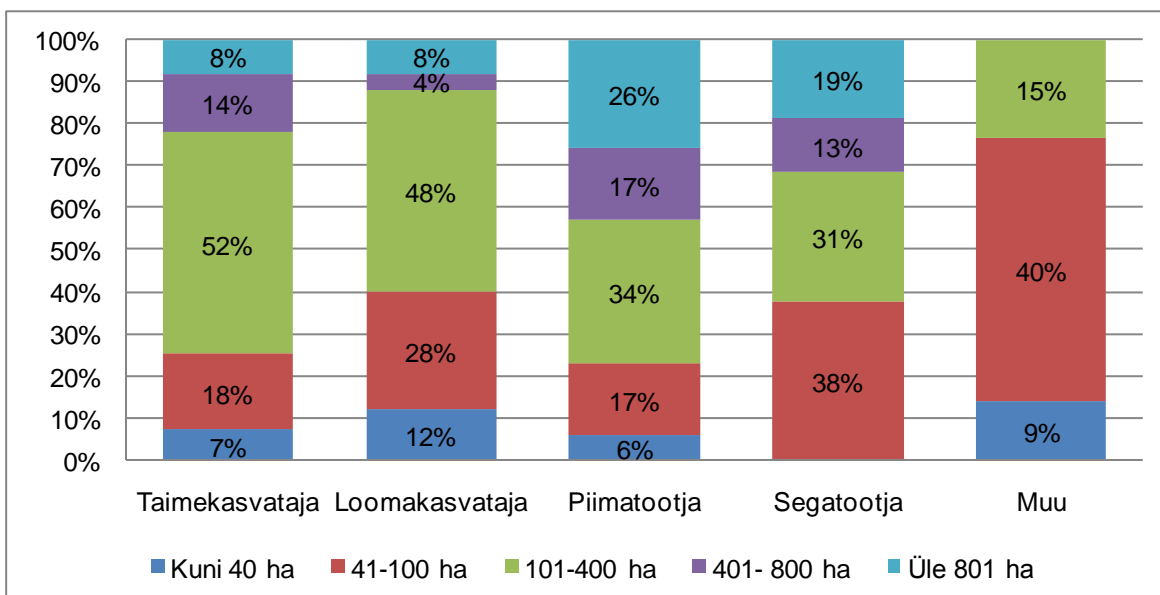
Keskmise tegutsemise aja järgi olid kõige kauem tegutsenud piimatootjad (keskmiselt 16,2 aastat) ja segatootjad (keskmiselt 14,8 aastat). Kõige vähem olid tegutsenud muu tegevusala alla kuuluvad ettevõtjad (keskmiselt 8,9 aastat).

Toetuse saajate peamise tegevusala alusel domineerisid taimekasvatavad peaaegu kõikides maakondades (joonis 3). Loomakasvatavad domineerisid Hiiu, Saare ja Valga maakonnas, piimatootjad Järva ja Pärnu maakonnas, segatootjad Põlva maakonnas ning muu tegevusala esindajad Jõgeva ja Rapla maakonnas.

Joonis 3. Ettevõtjate arv ja peamine tegevusala maakonniti

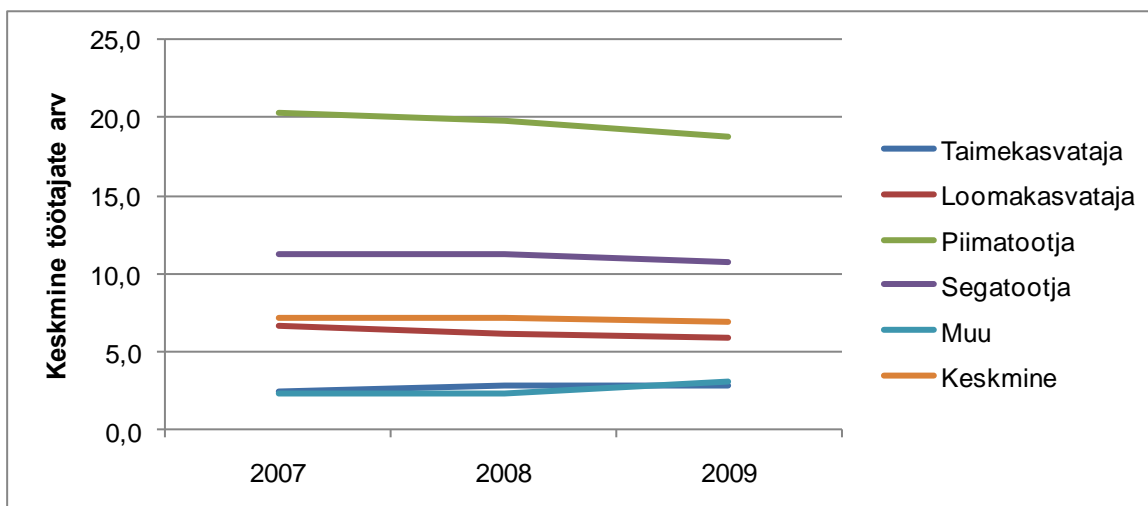
Kasutuses oleva haritava maa suurust märkisid küsitletavad küsitlemise hetke seisuga. Haritavaks maaks loetakse üldjuhul põllumajanduslikult kasutatavat maad (nii lühiealiste kui ka pikaealiste kultuuride kasvuala) ja mustkesa (harimata põllumaa, kus domineerivad umbrohud ja mis põlluna kasutusele võtuks ei vaja kultuurtehnilisi töid). 43% ettevõtjatest kasutasid 101-400 ha, 24% 41-100 ha, 11% kuni 40 ha, 11% 401-800 ha ning 11% üle 801 ha haritavat maad. Jooniselt 4 selgub, et erinevate tegevusalade esindajad vajavad oma tegevuseks erineva suurusega haritavat maad. ½ taime- ja loomakasvatavate kasutuses oli 101-400 ha suurune haritav maa ja 40% muu tegevusala esindajatel 41-100 ha suurune maa. Segatootjatel oli kasutatava haritava maa suurus kõige varieeruvam. **Sarnaselt 2007. aasta uuringutulemustele vajasisid oma tegevusel kõige rohkem haritavat maad piimatootjad (43% piimatootjatest kasutasid 401 ja enama ha suurust haritavat maad).**

Joonis 4. Kasutuses oleva haritava maa suurus ettevõtjate tegevusalade lõikes, %

Uuritavatel paluti märkida oma ettevõttes keskmine töötajate arv viimasel kolmel aastal ehk aastatel 2007-2009. Selgus, et progresseeruva majanduskasvu lõpul 2007. aastal oli ettevõtjatel keskmiselt 7,2 töötajat, mis alates ülemaailmse majanduslanguse algusaastal (2008. aastal) hakkas langema (keskmiselt 7,1 töötajat) ning 2009. aastaks oli ettevõtjatel keskmiselt 7,0 töötajat. Kõigil kolmel aastal oli ettevõtjatel mediaankeskmiselt 2,0 töötajat. Maksimaalselt töötas ühes ettevõttes 2007. aastal 168 töötajat, mis 2009. aastaks langes 164 töötajale. Ühtegi töötajat ei märkinud kolme aasta lõikes alla 10% ettevõtjatest (eelkõige taime- ja loomakasvatavad). Keskmise töötajate arvu alusel võib öelda, et meetme 1.3 toetuse saajad olid peamiselt mikroettevõtjad.

Jooniselt 5 on näha, et keskmisest rohkem tööjõudu vajasis piima- ja segatootjad ning keskmisest vähem tööjõudu looma-, taimekasvatavad ja muu tegevusalade ettevõtjad. Aastatega on peaaegu kõikides valdkondades töötajate arv vähenenud (suurim vähenemine on toimunud piimatootmises 20,3 töötajalt 18,8 töötajale), kuid taimekasvatuses ja muus tegevusalas on töötajate arv hoopis veidi tõusnud (vastavalt 2,4 töötajalt 2,8 töötajale ja 2,3 töötajalt 3,1 töötajale). Kuigi töötajate arvu kahanemise peamine põhjus võib peituda üldises majanduslanguses, võib põhjus peituda ka teatud tegevusalade ettevõtete tõhusamas mehhaniseerimises. 2009. aasta püsihindamise aruandest selgus, et meetme 1.3 toetuse saajatest 68,7% on toetust saanud ka muudest MAK esimese telje meetmetest ja eelkõige alameetmest 1.4.1 Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks, mille abil on põllumajandustootjad endale soetanud masinaid ja seadmeid ning rajanud moodsaid lautasid. See, et taimekasvatavad ja muus tegevusalas tegutsevad ettevõtjad on oma töötajaskonda majanduslanguse taustal hoopis suurendanud, võib tähendada, et nende tegevusalade ettevõtjad on oma tegevust laiendanud.

Joonis 5. Keskmine töötajate arv aastatel 2007-2009 ettevõtjate tegevusalade lõikes

Järeldus:

Taime- ja loomakasvatajate ning piimatootjate domineerimine nõuandetoetuse saajate seas peegeldab otseselt primaarsektori peamisi tegevusalasid. Nii haritava maa kui ka töötajate arvu poolest ei saa nende tegevusalade ettevõtjaid suurtootjateks nimetada (välja arvatud piimatootjad), kuid võib arvata, et nende jaoks on põllumajandusalane nõuanne kättesaadavam seda nii rahalises kui ka teadlikkuse mõttes (kust ja millist nõuannet on võimalik saada). Samas võib ka arvata, et tunnustatud nõuandekeskused loovad eelduse saada just nende tegevusalade esindajatel toetatavat nõuannet, kuna igas tunnustatud nõuandekeskuses pakutakse vähemalt taimekasvatus-, loomakasvatus- ja finantsmajandusalast nõu.

3. NÕUANDETEENUSE KASUTAMINE PRAEGU JA TULEVIKUS

Sobiva nõuande saamiseks võib põllumajandustootja või erametsa valdaja lisaks muudele nõuandeteenuse pakkujatele pöörduda alates 2005. aastast põllumajandusministri poolt tunnustatud igas maakonnas asuva kohaliku nõuandekeskuse poole, kuhu on koondunud põllumajandus- ja metsandusalast teenust pakuvad kutse omistanud konsulendid. Nende keskuste eesmärgiks on pakkuda kvaliteetset nõudlusele orienteeritud nõuandeteenust, et teenuse tarbijad saaksid tootmisotsuseid tehes arvestada kehtivaid majanduslikke, keskkonna- ja sotsiaalseid nõudeid.

Peatükk annab ülevaate nõuandetoetust saanud ettevõtjate tegelikust infovajadusest, erinevate nõustajate teenuste kasutamisest, nõuande rakendatavusest, toetuse tühimõjust, rahulolust nõustaja tööga ning kas ka tulevikus kasutatakse nõuandeteenust. Toetuse saajate hinnanguid võrreldi konsulentide arvamuste ja hinnangutega. Toetust saanud ettevõtjad tuginesid oma hinnangute andmisel oma kogemustele nõuandetoetuse ja muu (tasuta nõuanne tutvusringkonnast, ettevõtjalt, konsulentidelt, tasuline nõuanne, nõuanne Ettevõtluse Arendamise Sihtasutustes vms) nõuandeteenuse kohta, mille nad on aastatel 2007-2010 saanud. Konsulendid lähtusid oma hinnangute andmisel samuti oma kogemustele, mida nad on pakkunud aastatel 2007-2010 ettevõtjatele MAK meetme 1.3 ja muude programmide või tegevuste raames. Konsulentide hinnangul on nende poolt nõustatud klientide (eelkõige lepinguliste klientide) keskmine arv aastas 40,0 (mediaan 20,0). Üks konsulent oli nõustanud minimaalselt ühe kliendi, üks jällegi maksimaalselt 600 klienti. Selline klientide arvu suur varieeruvus tuleneb sellest, et küsitletud konsulentide seas oli neid, kes olid äsja oma konsulentitööga algust teinud ning oli ka neid, kes kirjutasid nõustatud klientide arvuks ka need ettevõtjad, kellele antakse tasuta nõu lepingulistes suhetes olemata.

3.1. NÕUANDETOETUSE KASUTAMINE JA KVALITEET

Aastatel 2007-2010 kasutasid küsitletud toetuse saajad meetmest 1.3 toetatavast 16 nõuandeliigist 14. Keskmiselt kasutas toetuse saaja 1,5 nõuandeliiki. 74% toetuse saajatest kasutas üht nõuandeliiki, 15% kahte, 5% kolme, 3% nelja, 2% viit ning üks toetuse saaja kasutas kuut ja üks seitset erinevat nõuandeliiki. Enim on kasutatud finantsmajanduse nõuannet (kasutas 104 toetuse saajat). Populaarsed olid ka taime- (83 toetuse saajat) ja loomakasvatuse nõuannet (36 toetuse saajat). Vähem on kasutatud nõuandeid ettevõtte majandamise¹ (15 toetuse saajat), nõuete vastavuse nõuete² (12 toetuse saajat), põllumajandushoone ehitamise (12 toetuse saajat), keskkonna-, sh põllumajanduskeskkonna (kümme toetuse saajat), mahepõllumajandus- (kümme

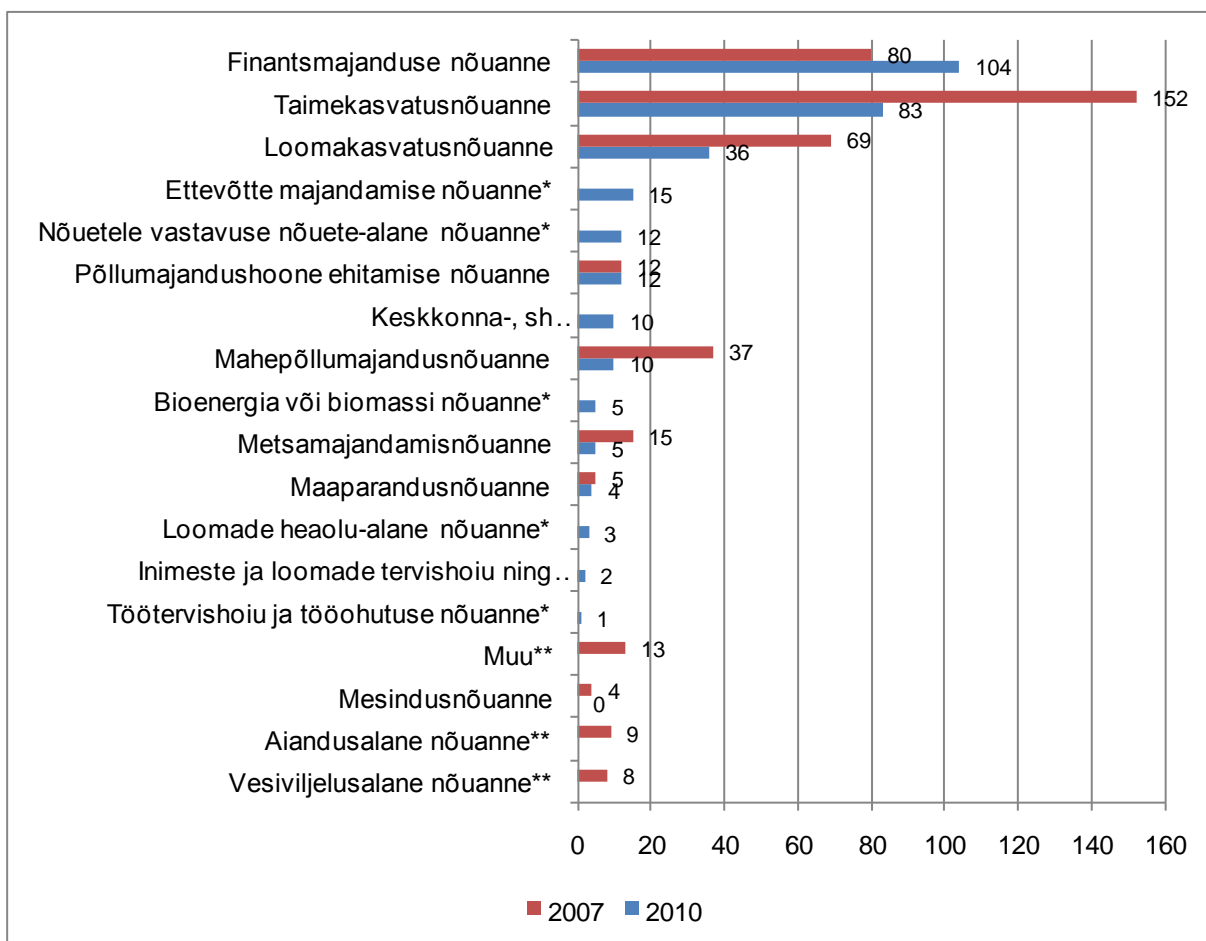
¹ Eelkõige ettevõtluse (sh turismi) valdkonnas osutatud nõuandeteenus.

² Nõuetele vastavuse nõuete all mõistetakse nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames põllumajandustootjate suhtes kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks, muudetakse määruseid (EÜ) nr 1290/2005, (EÜ) nr 247/2006, (EÜ) nr 378/2007 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1782/2003 (ELT L 30, 31.01.2009, lk 16–99), artiklites 5 ja 6 nimetatud kohustuslike majandamisnõudeid ning häid põllumajandus- ja keskkonningimusi. Nõuetele vastavuse nõuete valdkonnas ostetud nõuandeteenus peab sisaldama kõigi asjakohaste nõuete tutvustust.

toetuse saajat), bioenergia või biomassi (viis toetuse saajat), metsamajandamis- (viis toetuse saajat), maaparandus- (neli toetuse saajat), loomade heaolu (kolm toetuse saajat), inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise (kaks toetuse saajat) ning töötervishoiu ja tööohutuse (üks toetuse saaja) valdkonnas (joonis 6). Ükski toetuse saaja ei kasutanud mesindus- ja põllumajandussaaduste käitlemise nõuannet.

Võrreldes küsitlustulemusi 2007. aastal toimunud küsitlusandmetega, selgus, et ka Riikliku arengukava 2004-2006 (edaspidi RAK) meetmest 3.8 toetuse saajad kasutasid peamiselt finantsmajanduse, taimekasvatuse- ja loomakasvatuse nõuannet ning muid nõuandeliike kasutati harvem. Erinevus seisneb vaid mahepõllumajanduse nõuandes, sest RAK programmiperioodil oli selle nõuande tarbijaid ligi neli korda enam kui MAK programmiperioodil.

Edaspidisel analüüsil kasutati nõuandeteenuse 12 alajaotust, kus omavahel liideti kõige vähem kasutatud nõuandeliigid (loomade heaolu, inimeste ja loomade tervishoiu ning töötervishoiu nõuande) üheks liigiks „heaolu ja tervishoiu nõuande“.

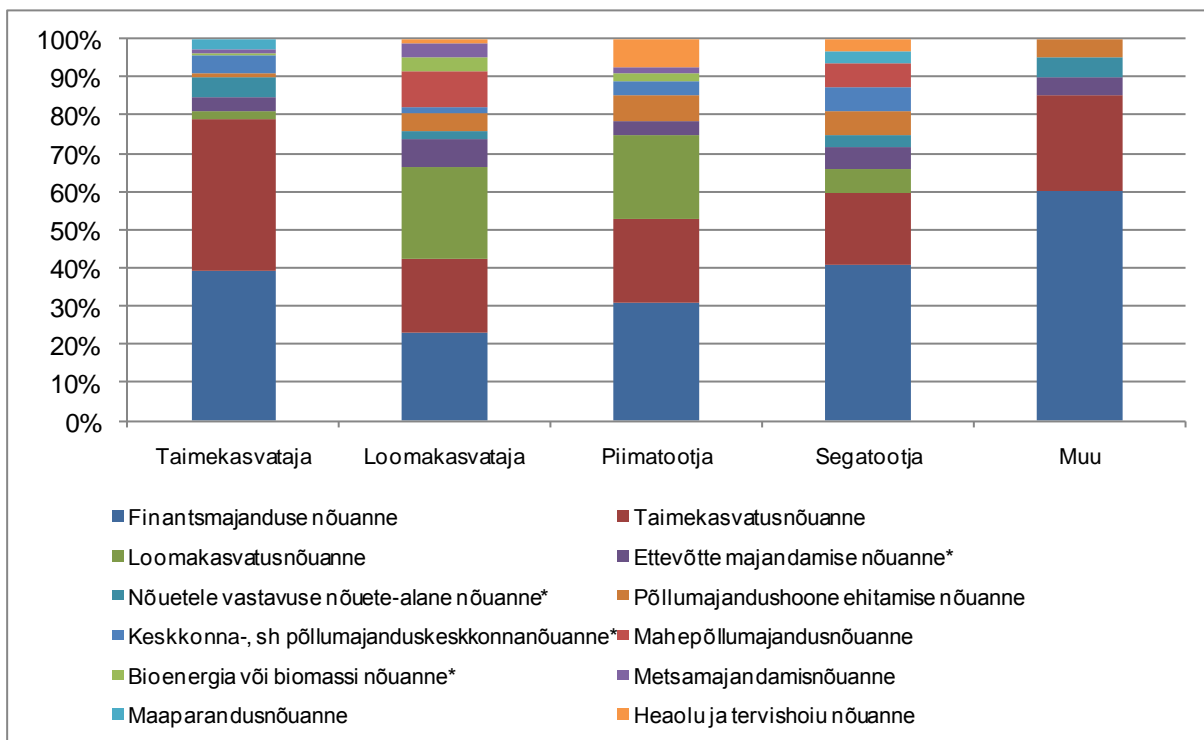

Joonis 6. Nõuandeliikide kasutamine RAK meetme 3.8 (mainitud kordade arv, N=404) ja MAK meetme 1.3 raames (mainitud kordade arv, N=302)

*Nõuandeliiki 2007. aasta küsimustikus ei kajastunud

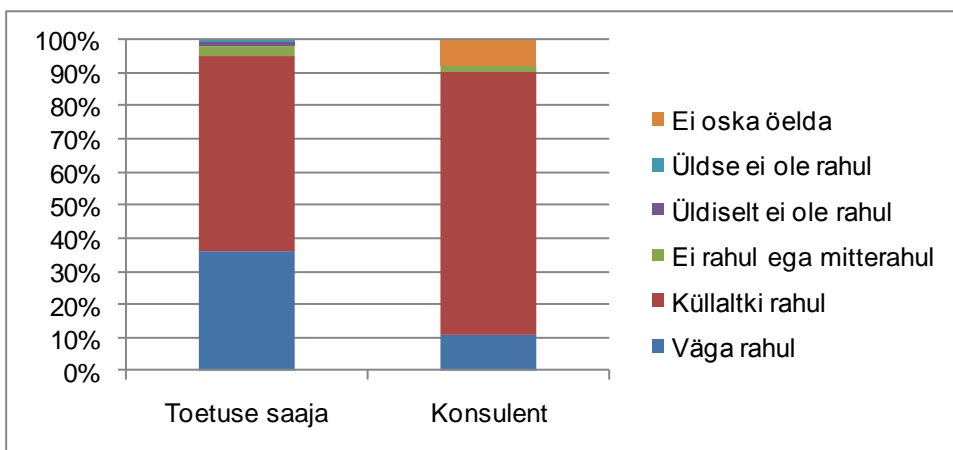
**Nõuandeliiki 2010. aasta küsimustikus ei kajastunud

Tegevusala alusel kasutasid segatootjad keskmiselt 2,0 nõuande liiki (peamiselt finantsmajanduse ja taimekasvatuse nõuannet), muu tegevusala ettevõtjad keskmiselt 1,0 nõuande liiki (peamiselt finantsmajanduse nõuannet) ning ülejäänud tegevusalade ettevõtjad keskmiselt 1,3-1,7 nõuande liiki. Taimikasvatavad kasutasid finantsmajanduse nõuande kõrval ka peamiselt taimekasvatuse-, loomakasvatavad ning piimatootjad võrdselt looma- ja taimekasvatuse nõuannet (joonis 7).

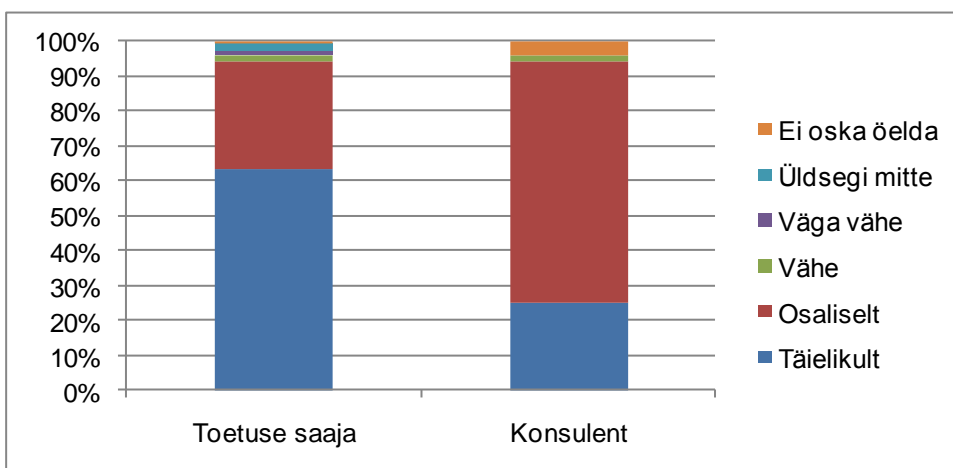
Joonis 7. Meetme 1.3 raames nõuandelike kasutamine toetuse saajate tegevusalade lõikes, %

Erinevate uuringute andmetel on põllumajandustootjad olnud väga rahul nõustajate poolt pakutava nõuande kvaliteediga. Jooniselt 8 on näha, et ka selle uuringu raames 95% toetuse saajatest olid rahul nõuandetoetuse kvaliteediga. 3% vastanutel puudus kindel seisukoht ning rahulolematuid oli vaid 2%. Erinevusi erinevates tegevusalades tegutsevate toetuse saajate rahulolu tasemes ei esinenud. Konsulentide arvamus oma klientide rahulolust ühtis toetuse saajate arvamusel, küll aga 8% konsulentidel puudus arvamus, kas toetuse saajad on nõuandeteenuse (mitte ainult meetme 1.3 toel saadud) kvaliteediga rahul või mitte. Kõrget rahulolu taset nõuandeteenuse kvaliteediga võib tõsta konsulentide pidev enesetäiendus või näiteks seegi, et 50% konsulentidest (konsulentide endi hinnangul) kasutab sageli ja 44% harva oma töös teadusuuringute tulemusi. 6% konsulentidest teadusuuringute tulemusi oma töös ei kasuta.

Joonis 8. Toetuse saajate rahulolu nõuandetoetuse kvaliteediga ning konsulentide arvamus nõuandeteenuse kasutajate (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) rahulolu kohta, %

Nõuandeteenuse kvaliteeti määrab ühelt poolt teenuse tarbija subjektiivne rahulolu, kuid olulisem pool on selle nõuande rakendatavus ning mõju toetuse saajale endale ja tema ettevõttele. Jooniselt 9 on näha, et toetuse saajad hindasid saadud nõuande rakendatavust kõrgemalt (nõuanne oli täies mahus rakendatav 63% toetuse saajatele) kui konsulendid (nõuanne oli täies mahus rakendatav 25% konsulentide arvates). See võib tuleneda sellest, et konsulendid on enda töö suhtes kriitilisemad või toetuse saajad on konsulendilt saanud rohkem tarvilikku ja kvaliteetset informatsiooni või nõuannet kui nad oleksid oodanud või vajanud. Samas 3% toetuse saajatest märkis, et saadud nõuannet rakendasid nad vähe või väga vähe, 2% ei saanud saadud nõuannet üldse rakendada ja 1% ei osanud midagi öelda. Erinevusi nõuande rakendatavuse tasemes erinevatel tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate arvamusel ei esinenud.

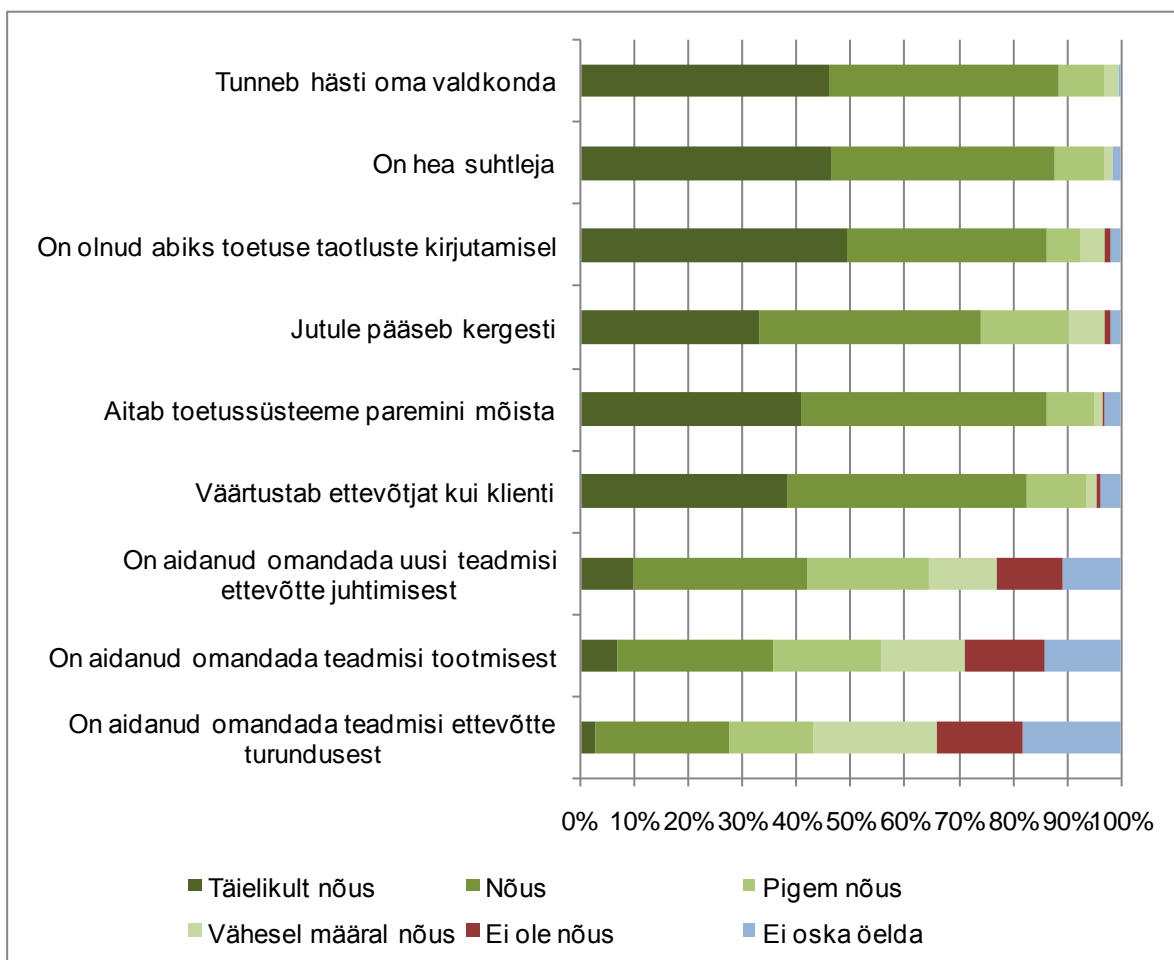

Joonis 9. Toetuse saajate nõuandetoetuse rakendatavus ning konsulentide arvamus nõuandeteenuse kasutajatele (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui ka muud kliendid) osutatud nõuande rakendatavuse kohta, %

Nõuandeteenuse kvaliteedi ja rakendatavuse võib kokku võtta hinnanguga, mida andsid toetuse saajad viimati kasutatud konsulendi teenusele. Tegemist oli kinnise küsimusega, kus toetuse saaja andis hinnangu konsulendi isiksuseomadustele, teadmistele ning kättesaadavusele ning kas nõuande käigus konsulent andis soovitud nõuandele muud lisaväärtust. Joonisel 10 on näha, et konsulendid väärtustavad põllumajandustootjat kui klienti, on head suhtlejad, kes tunnevad hästi oma valdkonda, on aidanud toetussüsteeme paremini mõista, on olnud abiks taotluste

kirjutamisel ning kelle jutule pääseb kergesti. Vähesel määral on konsulendid aidanud ettevõtjatel omandada uusi teadmisi ettevõtte juhtimisest, turundusest ja tootmisest. See on ka igati loogiline, kuna mitmed nõuandeliigid (näiteks nõuanded, mis otseselt ei puuduta ettevõtte majandamist) välistavad ettevõtte juhtimise, turunduse ja tootmise teemad. **Võrreldes 2007. aastal valminud uuringutulemustega (küsitleti RAK meetmest 3.8 toetust saanud 218 põllumajandustootjat) konsulendid väärtustavad endiselt põllumajandustootjat kui klienti, on väga head suhtlejad, kes tunnevad hästi oma valdkonda, on aidanud põllumajandustootjatel toetussüsteeme paremini mõista, kelle jutule pääseb kergesti ning on vähesel määral aidanud ettevõtjatel omandada uusi teadmisi ettevõtte juhtimisest, turundusest ja tootmisest. Aastatega on muutunud vaid see, et MAK programmiperioodil on konsulendid veidi rohkem nõustanud põllumajandustootjaid toetuste taotluste kirjutamisel kui RAK programmiperioodi jooksul.**

Erinevate tegevusalade ettevõtjate hinnangute omavahelises võrdluses selgus, et piima- ja segatootjad andsid viimati kasutatud konsulendi isiksuseomadustele, teadmistele ja kättesaadavusele ning uute teadmiste omandamisel ettevõtte juhtimisest, turundusest ja tootmisest keskmisest kõrgema hinnangu kui muu tegevusala ettevõtjad (aiandus, maaturism vms).

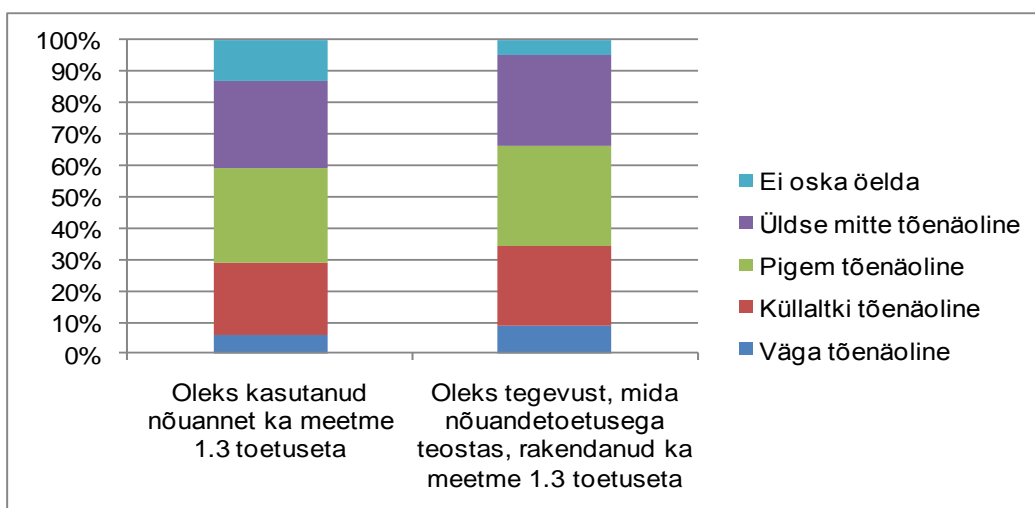

Joonis 10. Toetuse saaja hinnang viimati kasutatud konsulendi teenusele, %

Küsitlusest selgus, et 59% toetuse saajatest oleks vajalikku nõuannet kasutanud ka meetme 1.3 toetuseta (joonis 11). Hädavajalik oli toetus nõuande saamiseks vaid 28% ettevõtjale ning 13% ei osanud öelda, kas ta oleks seda nõuannet kasutanud toetuseta või toetuseta. Kuna nõuanne on enamasti suunatud mõne probleemi lahendamisele, millele omakorda järgneb ka tegevus, selgus, et 66% toetuse saajatest oleks teostanud tegevust ka meetme 1.3 toetuseta ning vaid 29% toetuse saajale oli nõuanne hädavajalik tegevuse teostamisel. 5% ei osanud öelda, kas nad oleksid tegevuse teinud ka meetme 1.3 toetuseta või toetuseta.

Erinevate tegevusalade ettevõtjate omavahelisest võrdlusest ilmnes, et kõige vähem vajasisid nõuandetoetust piimatootjad ning kõige enam loomakasvatajad, kuna vaid 20% piimatootjatel ning 32% loomakasvatajatel oleks nõuanne toetuseta kättesaamatuks jäänud ning tegevus toetuseta tegemata jäänud. Ülejäänud tegevusalade puhul oleks nõuanne kättesaamatuks jäänud 25-30% ettevõtjatele.

Seoseid nõuandetoetuse tühimõju ettevõtjate juriidilise vormi, ettevõtte asutamise aasta, töötajate arvu vms vahel ei ilmnenud. Nõrk seos ilmnes toetuse kasutamisel nõuande saamise ja ettevõtja kasutuses oleva haritava maa suuruse vahel ($r=0,27$) ehk haritava maa alusel oli toetatav nõuanne väiketootjatele hädavajalikum kui suurtootjatele.

Joonis 11. Tõenäosus, et toetuse saaja oleks kasutanud nõuannet ja oleks tegevust rakendanud ka meetme 1.3 toetuseta, %

Järeldused:

- Mõlemal programmiperioodil (RAK ja MAK) on kasutatud peamiselt finantsmajanduse, taimekasvatus- ja loomakasvatusnõuannet, mis võib tuleneda sellest, et need nõuanded on maakondlike tunnustatud nõuandekeskuste kaudu kõige kättesaadavamad ehk nende keskuste kaudu pakutakse vähemalt taimekasvatus-, loomakasvatus- ja finantsmajanduse nõuannet.
- Meetme 1.3 eesmärk toimib, kuna rahulolu teenuse kvaliteedi suhtes on kõrge (nõuandekeskustes tegutsevad asjatundlikud konsulendid, kes on oma ala eksperdid, omavad praktilist kogemust ühe kindla või mitme tootmisharu või tegevusala probleemidest ja on pädevad ka nüanssides).
- Üldjuhul pakuvad konsulendid ettevõtjatele rohkem tarvilikku nõu kui ettevõtjad küsida

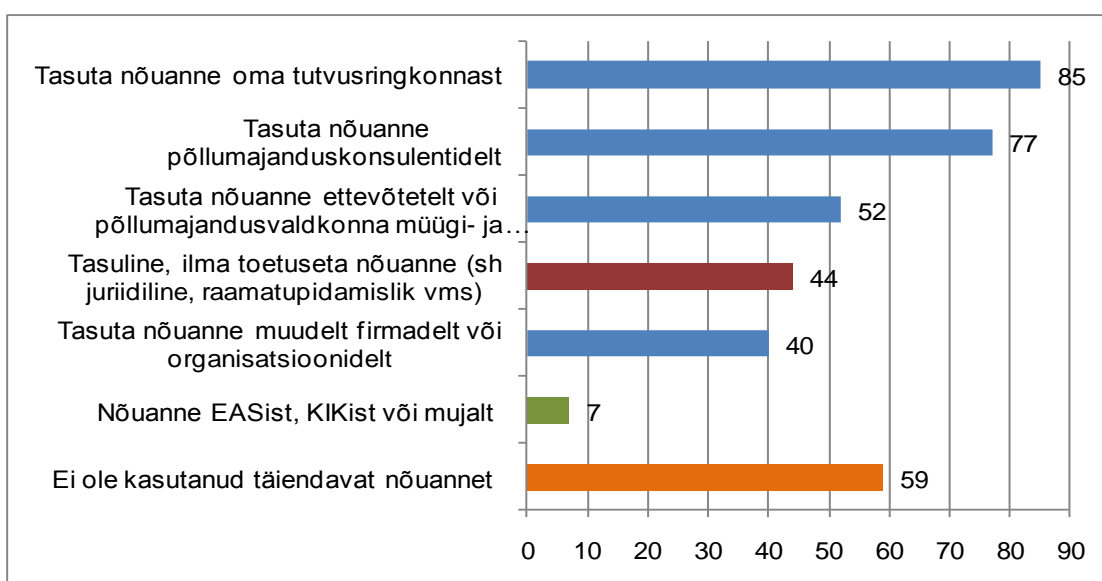
ja soovida oskavad. Samas muu tegevusala ettevõtjad (aiandus, maaturism vms) konsulentide poolt osutatava teenusega rahul ei ole, millest võib järeldada, et Eestis ei ole piisavalt ja hea teadmistepagasiga nn niššivaldkonna konsulente.

- Vaid kolmandikule toetuse saajatele oli nõuandetoetus hädavajalik, sest tõenäoliselt jäaks neil nõuande toetuseta saamata ning nõuandele järgnev tegevus tegemata. Seega võib järeldada, et meetme 1.3 toel saab head ja kvaliteetset nõuannet, mida tahavad kõik teadlikud põllumajandustootjad kasutada (eriti piimatootjad).

3.2. MUUDEST ALLIKATEST NÕUANDE KASUTAMINE JA SAGEDASE KASUTUSE PÕHJUSED

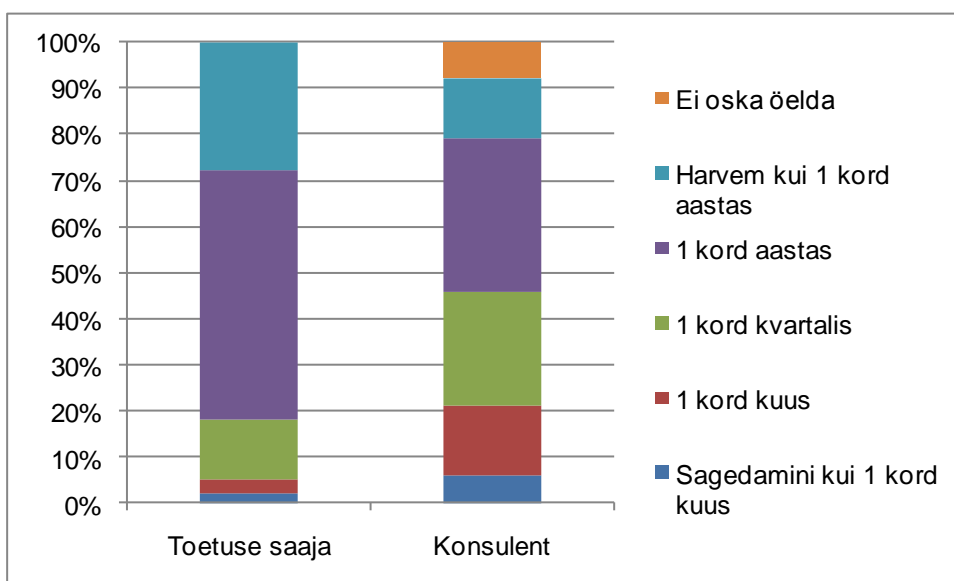
Lisaks nõuandetoetusele on võimalik tarvilikku nõu saada muudest allikatest (tasuta nõuande tutvusringkonnast, ettevõtjatelt, konsulentidelt, tasuline nõuande, nõuande Ettevõtluse Arendamise Sihtasutustes vms) ning seda nii tasu eest kui ka tasuta. Selgus, et aastatel 2007-2010 oli 29% meetme 1.3 toetuse saajatest kasutanud ainult selle meetme toel saadavat nõuannet (joonis 12). Nende seas oli keskmisest rohkem muu tegevusala ettevõtjaid (aiandus, maaturism vms) ning keskmisest vähem taimekasvatajaid.

Seega 71% toetuse saajatest kasutasid vaadeldavatel aastatel lisaks nõuandetoetusele ka muid nõuannet pakkuvaid allikaid. Keskmiselt kasutas toetuse saaja lisaks nõuandetoetusele 1,5 muud erinevat nõuande allikat. 47% toetuse saajatest kasutas üht, 19% kahte, 18% kolme, 11% nelja ja 5% viit erinevat nõuande allikat. Sagedamini kasutati tasuta nõuannet oma tutvusringkonnast (sõbrad, tuttavad, kolleegid vms, kasutas 85 toetuse saajat), põllumajanduskonsulentidelt (77 toetuse saajat), aga ka ettevõtetelt või põllumajandusvaldkonna müügi- ja teenuseorganisatsioonidelt (52 toetuse saajat) ning muudelt firmadelt või organisatsioonidelt (40 toetuse saajat). Vähem kasutati tasulist nõuannet (44 toetuse saajat) ning nõuannet Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest, Keskkonnainvesteeringute Keskusest vms (seitse toetuse saajat). Muid nõuandeteenuse allikaid (teadus- ja arendusasutused vms) küsitletavad ei märkinud.

Joonis 12. Muude nõuandeteenuseid pakkuvate allikate kasutamine lisaks nõuandetoetusele aastatel 2007-2010 (mainitud kordade arv, N=364)

Meetmest 1.3 võib toetuse saaja üht või mitu erinevat nõuande liiki korduvalt kasutada ühe aasta või erinevate aastate lõikes. Siiski ei tohi meetme 1.3 toel osutatav teenus ületada aastas 20 000 krooni toetuse saaja kohta. Lisaks sellele on põllumajandustootjatel võimalus hankida mujalt nõuandeteenust. Küsitluse raames küsiti nii toetuse saajatelt kui ka konsulentidelt, kui sageli toetuse saajad ise ning konsulentide hinnangul keskmine põllumajandustootja on kasutanud kõikvõimalikke nõuandeteenuseid (nii nõuandetoetust kui ka muid nõuandeteenuseid). Konsulentide hinnangul on keskmine põllumajandustootja kasutanud nõuandeteenust sagedamini kui küsitletud toetuse saaja (joonis 13). Kui konsulentide hinnangul peaaegu ½ ettevõtjatest vajasis konsultatsiooni või nõuandeteenust kord kvartalis või veel sagedamini ning 1/3 vaid korra aastas, siis toetuse saajad kasutasid nõuandeteenust harvem, st ½ toetuse saajatest kasutasid aastatel 2007-2010 erinevaid nõuandeteenuseid vaid korra aastas ning alla ¼ kuni korra kvartalis. Erinevus teenuste kasutamise sageduses võib tuleneda sellest, et toetuse saajad on juba tegutsevad ettevõtjad, kel on kogemused ettevõtte juhtimises, toimimises ning erinevate toetuste taotlemisel ning kes vajavadki keskmisest harvem nõuannet. Samas konsulentide poole pöörduvad väga erineva tausta ja kogemusega ettevõtjad - ühelt poolt alles tegutsemist alustavad ettevõtjad, kes vajavad keskmisest sagedamini konsultatsiooni ja nõustamist ning teiselt poolt juba toimivad ettevõtjad, kel on alustavast ettevõtjast teistsugune probleemistik ning võib arvata, et need põllumajandustootjad pöörduvad konsulentide poole harvem.

Joonis 13. Erinevate nõuandeteenuste (nõuandetoetus ja muud nõuandeteenused) kasutussagedus aastatel 2007-2010, %

Erinevate põllumajandustootjate nõuandeteenuste kasutamise sageduses suuri erinevusi ei esinenud. Eristusid vaid segatootjad, kes vajasisid keskmisest veidi sagedamini (st kord kvartalis) nõuandeteenust. Seost toetuse saaja tegutsemise aja ja nõuandeteenuse kasutamise sageduse vahel ei esinenud, st mida vähem aega on toetuse saaja tegutsenud, seda sagedamini on ta ka nõuannet vajanud, ei leidnud kinnitust.

Toetuse saajatelt küsiti, et kui nad on erinevaid nõuandeteenuseid kasutanud sagedamini kui kord aastas, siis mis oli selle põhjus. Tegemist oli lahtise küsimusega, st vastusevariante ei olnud ette antud. Kuigi 37 toetuse saajat (18% kõigist toetuse saajatest) kasutasid nõuandeteenust

sagedamini kui kord aastas, vastas sellele küsimusele vaid 13 ettevõtjat (tabel 3). Küsimusele vastanutest enamus kasutas nõuandeteenust kord kvartalis. Peamised põhjused, miks nõuandeteenust sageli kasutati, oli konsulendilt operatiivse ja kompetentse info saamine (konsulendilt saab kiire ülevaate erinevatest määrusemuudatustest, kompetentset erialanõuannet vms) ning erinevatel aastaegadel erinevate küsimuste või probleemide lahendamine (erinevate toetuste taotlemine: pindalatoetuse taotlemine, investeringutoetuse taotlemine vms, tootmistegevuse eripärad: taimekasvatuses taimede erinevates kasvufaaside ajal vajatakse erinevat nõu, lüpsirutiini kontroll-nõuanne vms). Vajati ka konsulendi hinnangut õigete otsuste langetamisel ning nõu äriplaanide ja tasuvusanalüüside koostamisel.

Tabel 3. Toetuse saajate sagedamini kui kord aastas nõuandeteenuse kasutamise põhjused

Põhjus	Arv
Konsulendilt saab operatiivset infot	5
Erineval aastaajal vajavad erinevad probleemid lahendamist	4
Saada hinnangut õigete otsuste langetamisel	2
Vaja koostada strateegilisi plaane	2
Kokku	13

Järeldused:

- Põllumajandustootjad kasutasid lisaks nõuandetoetusele peamiselt tasuta nõuannet, mis saadi oma sõpradelt, tuttavatelt või kolleegidelt. Ühelt poolt on see lihtne viis saada kiiret, lihtsustatud moel, kohati juba tõlgendatud infot või teavet, mida on ettevõtjal võimalik ka kiirelt oma tegevustes rakendada. Teiselt poolt on see jälle oht, sest info (määruste, nende muudatuste kohta vms) võib suure tõenäosusega nimetatud allikates moonduda ning tulemuseks on info vääralt tõlgendamine või sellest arusaamine. Seega tasuta nõuande puhul ei ole alati kindlat garantiid, et info või nõuanne on kvaliteetne. Järelikult on nõuandetoetus põllumajandustootjatele oluline ja vajalik, sest meetme kaudu saab kvaliteetset, asjakohast ning põllumajandustootjate poolt hinnatud nõuandeteenust.
- Kuna muu tegevusala ettevõtjad (aiandus, maaturism vms) kasutasid peamiselt nõuandetoetust ning muid nõuande allikaid kasutati harva, võib järeldada, et muu tegevusala ettevõtjad muudest allikatest tarvilikku nõu ei saa (isegi mitte tasuta nõuannet), kuna vajatakse väga spetsiifilist nõuannet ning puudus on vastava ettevalmistusega konsulentidest või tasulistest allikatest ei ole tarvilik nõu neile rahalises mõttes kättesaadav.
- Nõuandeteenuste kasutussageduse alusel saab väita, et meetmest 1.3 toetust saanud ettevõtjad vajavad keskmisest vähem nõuandeteenust kui keskmine põllumajandustootja. Seega saab järeldada, et toetuse saajad on keskmisest põllumajandustootjast teadlikumad ja informeeritumad ning vajadusel võimelised eksisteerima ja tegutsema ka nõuandetoetuseta.

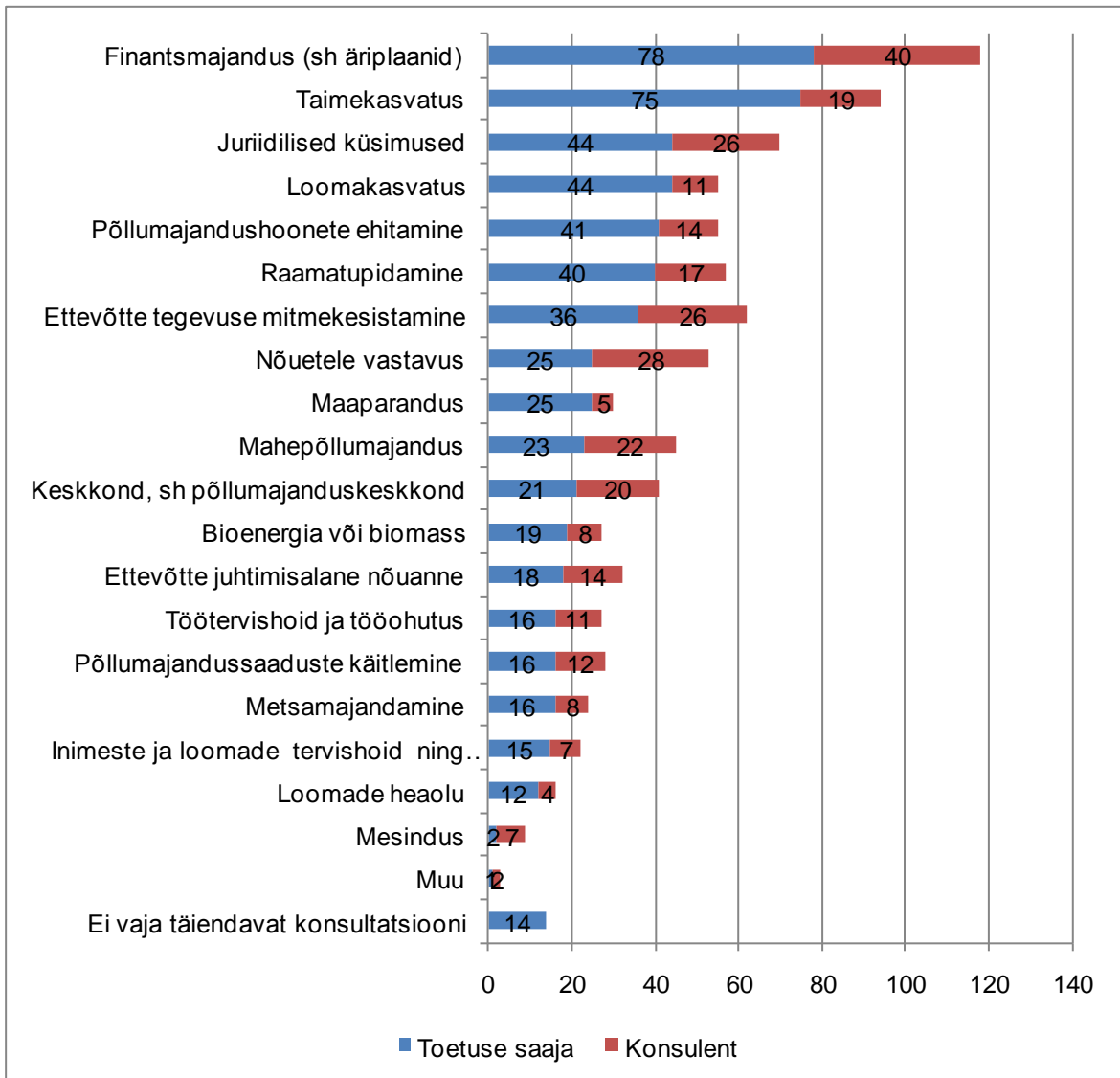
3.3. NÕUANDETEENUSE KASUTAMINE TULEVIKUS JA SELLE MITTEKASUTAMISE PÕHJUSED

Järgnevalt paluti toetuse saajatel nimetada need valdkonnad, milles nad vajaksid täiendavalt konsultatsiooni ning konsulentidel paluti hinnata oma isiklikule kogemusele tuginedes, millises valdkonnas vajavad ettevõtjad (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) kõige enam konsultatsiooni. Küsimusega respondentidele ajalist raami ette ei seatud. Küsimustikus oli ette antud 19 erinevat valdkonda ning küsitletavatel oli võimalus valdkondi juurde lisada.

Küsitlusest selgus, et täiendavat konsultatsiooni vajatakse keskmiselt 2,8 valdkonnas. Üks toetuse saaja märkis, et ta vajaks kõigis loetletud valdkondades konsultatsiooni. 14 toetuse saajat (7% toetuse saajatest) ei vaja oma ettevõtte tegutsemisel enam täiendavat nõuannet. Konsulentide hinnangul vajavad ettevõtjad keskmiselt 6,2 valdkonnas konsultatsiooni.

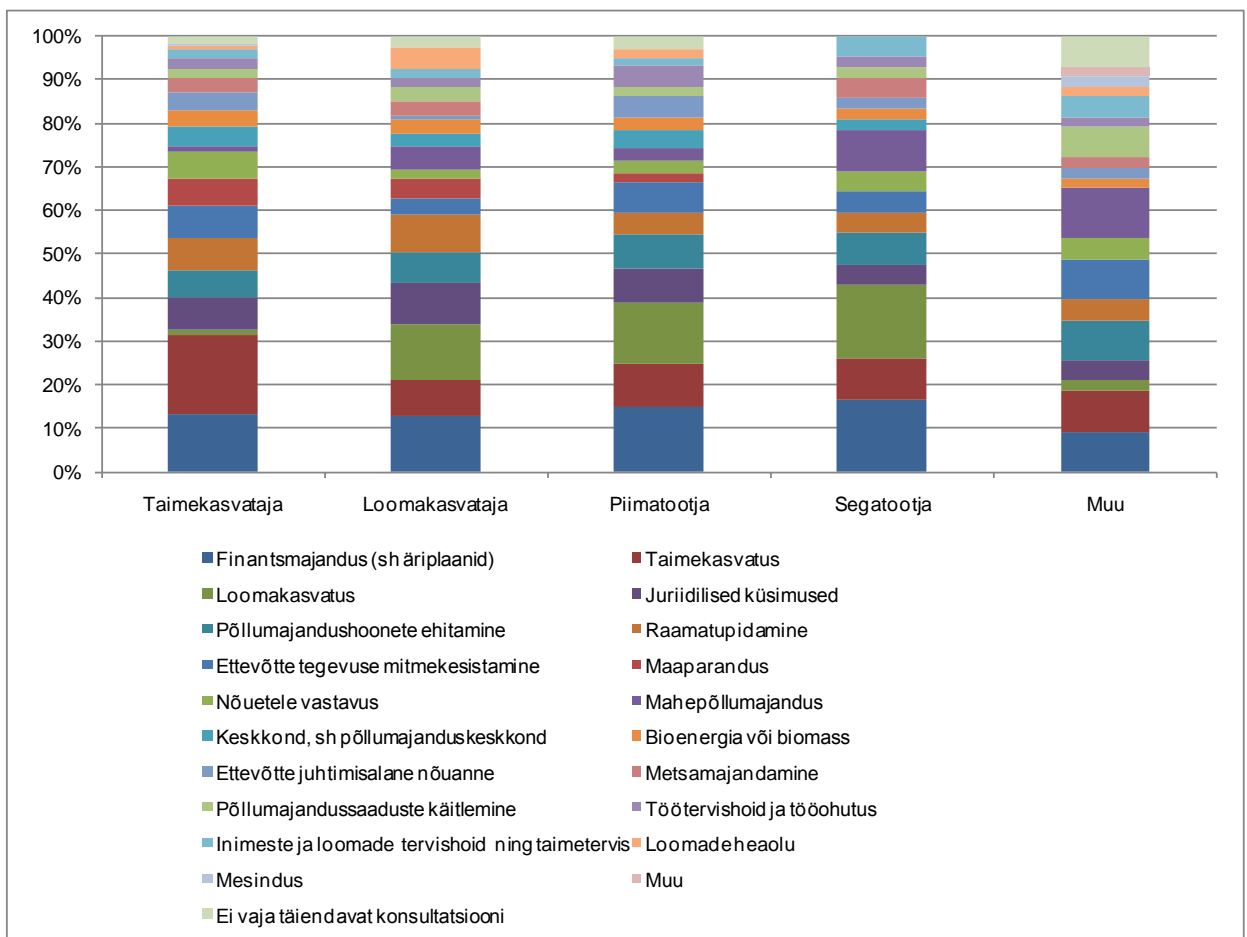
RAK programmiperioodil nõuandetoetust saanud ettevõtjate soove ja vajadusi kõrvutades MAK programmiperioodil toetatud ettevõtjate vajadustega selgus, et aastatega on tekkinud juurde oluliselt rohkem valdkondi, milles nõuannet vajatakse ning olulised valdkonnad, milles nõustamist soovitakse, on muutunud. 2007. aastal küsimustikule vastanud ettevõtjad pidasid vajalikuks tulevikus lisateavet saada peamiselt nõuetele vastavuse, investeeringute otstarbekuse, ettevõtte tulemuslikkuse ja uute majandustegevuste valdkondades. MAK programmiperioodil nõuandetoetust saanud põllumajandustootjad, kel on (eeldusel) ettevõtte toimimise kogemus ning kes on juba toetatavat nõuannet saanud, vajaksid täiendavat konsultatsiooni peamiselt finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamisel, 78 toetuse saajat) ja taimekasvatuse (75 toetuse saajat) valdkonnas (joonis 14). Keskmisest enam soovitakse täiendust ka juriidilistes küsimustes (44 toetuse saajat), loomakasvatuse (44 toetuse saajat), põllumajandushoonete ehitamise (41 toetuse saajat), raamatupidamise (40 toetuse saajat) ja ettevõtte tegevuse mitmekesistamise (sh tootmisharude lisamine, 36 toetuse saajat) valdkonnas. Ülejäänud valdkondades on toetuse saajatel täiendava konsultatsiooni vajadus väiksem. Muu valdkonna all nimetati (üks toetuse saaja) köögiviljakasvatuse valdkonda.

Konsulentide ja toetuse saajate arvamused, millistes valdkondades on ettevõtjatel kõige enam konsultatsiooni vaja, erinesid mõnevõrra. Konsulentide isiklikele kogemustele tuginenud hinnangud, millistes valdkondades vajavad ettevõtjad kõige enam konsultatsiooni, olid tunduvalt mitmetahulisemad. Konsulentide hinnangul vajavad ettevõtjad kõige enam konsultatsiooni samuti finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamine, 40 konsulenti) valdkonnas, aga ka nõuetele vastavuse (28 konsulenti), juriidiliste küsimuste (26 konsulenti) ja ettevõtte tegevuse mitmekesistamise (tootmisharude lisamine, 26 konsulenti) valdkonnas. Ülejäänud valdkondades on konsultatsiooni vajadus suhteliselt võrdselt tähtis. See võib tuleneda sellest, et konsulentide klientuuris on nii alustavaid kui ka tegutsevaid, aga ka erinevatest programmide ja meetmetest toetust saanud ja toetust mittesaanud ettevõtjaid. Konsulendid nimetasid muude valdkondade all (kaks konsulenti) saneerimistuge ning tegevuse tasuvusarvestust.

Joonis 14. Ettevõtjate vajadus erinevate valdkondade konsultatsioonide järele konsulentide (mainitud kordade arv, N=301) ja toetuse saajate (mainitud kordade arv, N=581) hinnangul

Keskmisest veidi enam vajaksid täiendavat konsultatsiooni taime-, loomakasvatavad ja piimatootjad (kõikide tootmisgruppide esindajad keskmiselt 2,9 valdkonnas) ning keskmisest veidi vähem segatootjad (keskmiselt 2,6 valdkonnas) ja muu tegevusala esindajad (keskmiselt 2,1). Taimikasvatavad vajaksid tuleviks finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamine) nõuande kõrval ka peamiselt taimekasvatus- ning loomakasvatavad, piima- ja segatootjad loomakasvatuse nõuannet (joonis 15). Muu tegevusala ettevõtjatel oli võrreldes teiste põllumajandustootjatega olulisi valdkondi, kus nad täiendavat konsultatsiooni vajaksid, tunduvalt rohkem.

Joonis 15. Vajadus täiendava konsultatsiooni järele nõuandeliikide ja toetuse saajate tegevusalade lõikes, %

Toetuse saajatelt küsiti, kui sageli nad tulevikus kasutaksid nõuandeteenust, sõltumata sellest, kas plaanitakse kasutada nõuandetoetust või muid nõuandeteenuseid. 53% toetuse saajatest kasutaksid nõuandeteenust korra aastas, 28% kuni kord kvartalis, 9% kord kahe aasta jooksul ning 10% toetuse saajatest (20 toetuse saajat) leidsid, et nad kasutaksid nõuandeteenust harvem kui kord kahe aasta jooksul või ei planeeri nõuandeteenust üldse kasutada.

Erinevate põllumajandustootjate nõuandeteenuste kasutamise sageduses suuri erinevusi ei esinenud. Eristusid vaid segatootjad, kes vajavad keskmisest veidi sagedamini (31% vajab kord kvartalis) ning muu tegevusala ettevõtjad, kes vajavad keskmisest harvemini (30% vajab harvem kui kord kahe aasta jooksul või ei planeeri nõuandeteenust üldse kasutada) nõuandeteenust.

Kuigi 10% toetuse saajate hinnangul nad kasutaksid nõuandeteenust harvem kui kord kahe aasta jooksul või ei plaani nõuandeteenust üldse kasutada, märkisid ka teised põllumajandustootjad (15% toetuse saajatest), miks tulevikus nõuandeteenust ei soovita kasutada. Ka konsulentidelt küsiti, mis on nende arvates nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused. Üks toetuse saaja märkis maksimaalselt kaks põhjust ning kuus konsulenti maksimaalselt kolm põhjust. Toetuse saajate ja konsulentide arvamusd nõuandeteenuse mittekasutamise põhjustes olid mõnevõrra erinevad (tabel 4). **Kui kolmandik toetuse saajatest leidis, et nõuandeteenuse mittekasutamise peamine põhjus on teenuse kallidus, siis kolmandik konsulentidest arvas, et teenuse mittekasutamise peamine põhjus peitub nõuandetoetuse taotlemise keerukuses ja**

ajanõudlikkuses. Oluline põhjus oli ka spetsiifilise valdkonna spetsialistide puudumine ning usu puudumine positiivse tulemuse suhtes. Nimetatud neli peamist põhjust olid ka 2008. aasta nõuandesüsteemi käsitlevas uuringus (puudutas RAK programmiperioodi) nõuandeteenuse mittekasutamise peamised põhjused. Suurt probleemi nõuandja jutule saamisel ei nähtud. Muude põhjuste all nimetasid toetuse saajad nõuande vajaduse puudumist, ettevõtte tegevuse lõpetamist ning osalemist õppe-seminaridel. Konsulendid nimetasid jällegi ettevõtjate julguse puudumist pöörduda konsulentide poole (nt ettevõtja on suures majanduslikus raskuses ning püüab probleemiga iseseisvalt toime tulla), nõuandetoetuse tasumist teenuse eest täies mahus (eriti raske on see väiketootjatele), teadmatust ja oskamatus (ei osata leida nõuandeteenuse pakkujaid ning ei teata, mida ja milleks tahetakse) ning otsese vajaduse puudumist.

Tabel 4. Nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused toetuse saajate ja konsulentide hinnangul

Põhjus	Toetuse saaja		Konsulent	
	Mainitud kordade arv	%	Mainitud kordade arv	%
Nõuandeteenus on kallis	12	33	18	21
Ei leia spetsiifilise valdkonna spetsialisti	8	22	10	12
Puudub usk positiivse tulemuse suhtes	6	16	16	18
Nõuandetoetuse taotlemine on keeruline ja aeganõudev	3	8	29	33
Keeruline saada nõuandja jutule	2	5	2	2
Muu	6	16	12	14
Kokku	37	100	87	100

Vaatamata probleemidele, mis nõuandeteenuse mittekasutamist põhjustavad või teenuse kasutamist keeruliseks teevad, arvas 52% konsulentidest, et lähema kahe aasta jooksul nende klientuur kasvab (siiani on konsulent nõustanud keskmiselt 40 klienti aastas). 23% konsulentide hinnangul tema teenindatavate klientide arv ei muutu, 19% arvates kahaneb ning 6% ei osanud klientide arvu muutust prognoosida.

Järeldused:

- MAK programmiperioodil on nõuandetoetust pakutud peamiselt kahes valdkonnas (finantsmajandus ja taimekasvatus), kuid tegelikkuses on vajadus erinevate nõuande liikide järgi tunduvalt suurem, seda nii toetuse saajate kui ka konsulentide hinnangul. Kasutatud on nõuannet, mis on aidanud kiirelt lahendada probleeme, kuid vajadus on nn strateegilisemate ja spetsiifilisemate nõuannete järele, mida mõjutavad ühelt poolt arengud põllumajandustoodete turul, konkurents, kallinevad sisendite hinnad, nõuded toodete kvaliteedile, keskkonnanõuded jms ning teiselt poolt uute infotehnoloogiliste vahendite ja kommunikatsioonisüsteemide areng ning levik maapiirkondades.
- Pooled põllumajandustootjad on kasutanud ja kasutavad ka tulevikus korra aastas nõuandeteenust. Võib arvata, et neil ei ole rohkemaks vajadust, ressursse või saadakse vajalikku nõu teenuse ostmiseta. Kuni korra kvartalis on nõuandeteenust kasutanud 18% ettevõtjatest, kuid tulevikus peaks vähemalt kvartaalselt nõuande soovijate osatähtsus kasvama 1,5 korda, kelleks on peamiselt segatootjad.
- Nõuandeteenuse mittekasutamine põhjused peituvad nii põllumajandustootjate kui ka konsulentide hinnangul nõuandeteenuse kalliduses ning nõuandetoetuse taotlemise

keerukuses ja ajanõudlikkuses. Kuna põllumajandustootjad vajavad vaatamata teenuse tarbimisest ja nõuandetoetuse taotlemisest tulenevatele probleemidele põllumajanduslikku nõuannet, võiks põllumajandustootjatele pakkuda sarnaselt erametsaomanikele suurendatud mahus tasuta nõustamist aastas senise kahetunnise tasuta nõustamise asemel.

3.4. PROBLEEMID MEETME 1.3 RAKENDAMISEL JA ETTEPANEKUD NÕUANDETEENUSE PARENDAMISEKS

Alapeatükki koondati konsulentide hinnangute põhjal meetme 1.3 rakendamisel ilmnunud probleemistik ning konsulentide poolt välja pakutud üksikud ettepanekud, mis probleeme leevendaks. Alapeatüki lõpus on toodud toetuse saajate ettepanekud, mis üldise nõuandeteenust parendaks.

Konsulentidel paluti välja tuua üks kuni kaks olulisemat probleemi, mis on meetme 1.3 rakendamisel seni ilmnunud. Tegemist oli lahtise küsimusega, millele vastasid peaaegu kõik küsitletud konsulendid (46 konsulenti). Neist 11% leidsid, et meetme 1.3 rakendamisega probleeme ei ole ja süsteem toimib.

Tabelis 5 on toodud probleemid punktide kaupa ning sulgudes on toodud probleemi mainitud kordade arv. Mõnede probleemide puhul on välja toodud konsulentide hinnangul põhinev probleemi tagajärg ja konsulentide endi poolt välja pakutud võimalikud lahendusettepanekud. Konsulentide täheldatud meetme 1.3 probleemid kattusid suuresti üldise nõuandeteenuse mittekasutamise põhjustega (vt ka tabel 4).

Tabel 5. Meetme 1.3 rakendamise probleemid konsulentide hinnangul, mainitud kordade arv

1.	Nõuandetoetuse taotlemine on keeruline ja aeganõudev. Toetuse saajal on probleemiks kohene ja 100%line nõustamisteenuse eest maksmine ning toetusena tagastatava raha laekumine alles kolme kuu pärast. Probleem puudutab eelkõige väiketootjaid. Seega toetuse saajal jääb raha pikaks ajaks „kinni“. (26) TULEMUS: Ettevõtjad loobuvad nõuandeteenusest. ETTEPANEK: 1. Lühendada taotluse menetlemise aega. 2. Ettevõtja maksab nõuandekeskusele ainult oma osa ja Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (edaspidi PRIA) tasub toetuse koheselt nõuandekeskusele või moodustada selleks nn maksefond.
2.	Nõuandesüsteemi ebastabiilsus (pidev ümberkorraldamine). Liiga palju keskendutakse keskuse reformimisele ja vähe nõuandetoodete väljatöötamisele. (4)
3.	Meetme 1.3 toetuse väiksus ettevõtja kohta aastas. Ettevõtjal on vajadus tunduvalt laiema valdkondade nõuande järele (valdkondi tuleb pidevalt juurde) kui toetatav summa lubaks. (3) TULEMUS: Nõuande kasutamine on otseses seoses MAK teistest meetmetest toetuste taotlemisega ja sinna juurde kuuluvate küsimuste lahendamine seoses toetuse saamise tingimuste täitmisega (nt äriplaanide koostamine) ning erialanõustamised on teisel kohal (kannatab näiteks tehnoloogiline nõustamine vms).
4.	Nõustajad saavad tegutseda ainult nõuandekeskuste juures, st ei toetata erafirmadelt saadud nõuannet. (2) TULEMUS: Mitmekülgse ja kvaliteetse nõuande vähenemine.
5.	Ei toetata spetsiifilist nõuannet (kõrgtehnoloogia, juriidika vms). (2)

6.	Probleem eriala konsulentidega. Neil (peamiselt taime- ja loomakasvatuskonsulentidel) puudub stabiilne sissetulek, mistõttu tegeletakse lisaks teiste töödega, kuid seeläbi kannatab kvalifikatsioon. Üks eriala konsulent tegutseb mitmes maakonnas. Lisaks on puudus klientide vastuvõtukohtadest. (1) TULEMUS: Konsulentidel ei teki ettevõtjatega püsivaid kontakte. Konsulendid ei ole ettevõtjatele vajalikul hetkel kättesaadavad.
7.	Ei teata nõuandetoetust ja selle võimalusi. (1)
8.	Nõustajate hulgas ei ole erialaspetsialiste (nt lihavedelike kasvatuse spetsialist). (1)
9.	Meetme 1.3 taotlemise blanketil on taotleja jaoks ebamugavalt palju seireks tarvilikke näitajaid ning taotlejaid eksitab see, et kord on vaja tühjad lahtrid täita ristidega ja teisel blanketil tähendab rist hoopis valikut. (1)
10.	Meetme 1.3 taotlusvorm muutub taotlusperioodi kestel, millest aga ei ole PRIA kodulehel teavitatud. (1)
11.	Administratiivne kontroll, mille käigus uuritakse nüansse, mitte põhimõtteid. (1)

Lisaks tegi üks konsulent ettepaneku, et meetme 1.3 kaudu võiks toetada lisaks põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ka teisi maaettevõtlusega tegelevaid ettevõtjaid, näiteks põllumajandus- ja metsasaaduste käitlejaid.

Toetuse saajatelt küsiti ettepanekuid üldise nõuandeteenuse muutmise või parendamise kohta. Tegemist oli lahtise küsimusega, millele vastasid üksikud toetuse saajad (kuus toetuse saajat). Kõik ettepanekud puudutasid konsulentide tööd ja selle korraldamist. Ettepanekud olid järgmised (sulgudes on toodud mainitud kordade arv):

1. Konsulent peab olema sõltumatu. (2)
2. Konsulente peaks rohkem koolitama. Näiteks väiketaludes otsitakse uusi tootmissundi ja võimalusi tootmise mitmekesistamiseks, kuid puudus on konsulentidest, kes valdaks hästi ettevõtte tegevuse mitmekesistamise teemat. (2)
3. Konsulent peab hindama kliendi aega. (1)
4. Konsulent peab olema julgem kliendiga suhtlemisel. (1)

4. NÕUANDETOETUSE MÕJU TOETUSE SAAJATE MAJANDUSTEGEVUSELE

Nõuandeteenuse toetamine läbi nõuandekeskuste ja nõuandekeskuste juurde koondunud konsulendid peaks nõuandeteenuse tarbijal aitama kohandada, parandada ja lihtsustada oma ettevõtte majandamist ning tõsta ettevõtte üldist tulemuslikkust.

Peatükis antakse ülevaade nõuandetoetust saanud ettevõtjate nõuandetoetuse maksumusest ja määratud toetuse summadest seisuga 30. aprill 2010. a üldkogumi (1377 toetuse saajat) ja majandusnäitajate analüüsi kaasatud ettevõtjate (valimi suurus 272 toetuse saajat) lõikes ning majandusnäitajate analüüsil kasutatud ettevõtjate kogutoodangust, müügitulust, kulutustest, puhaskasumist ja keskmisest töötajate arvust aastatel 2008–2009 ja nende ettevõtjate tegutsemise ajast. Ettevõtjate majandusnäitajad ja tegutsemise aeg saadi äriregistrist. Nõuandetoetuse mõju meetme 1.3 toetuse saajate majandustulemustele ja ettevõtte juhtimise tulemuslikkuse hindamiseks kasutati lisaks küsitlusega kogutud toetuse saajate ja konsulentide arvamusi.

Nõuandetoetuse saajatest 69% moodustasid FIE'd, 28% osuühingute (edaspidi OÜ) esindajad ning ülejäänud olid aktsiaseltside (edaspidi AS, 2%) ja tulundusühistute (edaspidi TÜ, 1%) esindajad. Majandusnäitajate analüüsi valimisse kuulunud toetuse saajatest enamuse (87%) moodustasid OÜ esindajad, aga oli ka AS (8%) ja TÜ (5%) esindajaid. Ühtki FIE't valimisse ei kuulunud.

Nõuandetoetust saanud ettevõtjate nõuandeteenuse maksumusest ja määratud toetuse summadest annab ülevaate kõigi toetuse saajate (üldkogum) ja majandusnäitajate analüüsi aluseks olevate ettevõtjate (272 toetuse saajat) lõikes tabel 6. Väljamakstud toetuse summasid ja keskmisi tabelis ei ole näidatud, kuna need näitajad ühtisid määratud toetuse näitajatega. 30. aprilli 2010. a seisuga oli meetme 1.3 raames toetusi määratud ja välja makstud 16,0 mln krooni ulatuses, keskmiselt 11 891 krooni toetuse saaja kohta (mediaan 9405 krooni). Majandusnäitajate analüüsi kaasatud ettevõtjatele oli toetusi määratud ja välja makstud 5,4 mln krooni ulatuses, keskmiselt 13 937 krooni toetuse saaja kohta (mediaan 12 000 krooni).

Keskmiselt kulus ühele nõuandele 24,5 tundi (mediaan 12 tundi). **Püsihindamise aastaaruande (andmed olid esitatud 31.12.2009 seisuga) tulemustega võrreldes on nõuandele kulunud tundide arv ühe toetuse saaja kohta kasvanud 6,4 tunni võrra.** Kõige enam kulus aega finantsmajandusalasele nõuandele – kokku 21 649 tund ja kõige vähem aega keskkonna, sh põllumajanduskeskkonna nõuandele – kokku 185 tundi. **Püsihindamise aastaaruandega võrreldes suurenes finantsalase nõuande kasutuse maht 5994,4 tunni võrra, mis on märkimisväärne nõuande osutamise mahu suurenemine.**

Tabel 6. Nõuandeteenuse maksumus, määratud toetuse summa ja kasutatud nõuandeteenuse maht 30.04.2010. a seisuga üldkogumi ja valimi lõikes

Näitajad	Üldkogum	Valim (272 toetuse saajat)
Nõuandeteenuse maksumus, kr	21 496 859,80	5 421 769,57
Nõuandeteenuse maksumus ühe toetuse saaja kohta, kr/toetuse saaja	15 611,37	13 937,71
Nõuandeteenuse maksumuse mediaan keskmine, kr	10 000,00	12 000,00
Määratud toetuse kogusumma, kr	16 064 727,00	4 059 028,00
Määratud toetus ühe toetuse saaja kohta, kr /toetuse saaja	11 891,00	10 434,52
Määratud toetuse mediaan keskmine, kr	9 405,00	9 000,00
Nõuandeteenuse maht, h	33 729,00	8 508,00
Nõuandeteenuse maht ühe toetuse saaja kohta, h	24,49	21,87
Nõuandeteenuse mahu mediaan keskmine, h	12,00	20,00

Valimisse sattunud toetuse saajad kasutasid kõige enam finantsalast nõuannet, mille maht ulatus 5149 tunnini, mis moodustab kogu valimisse sattunud toetuse saajate nõuande mahust 60%. Valimisse sattunud toetuse saajad kasutasid kõige vähem keskkonna, sh põllumajanduskeskkonna nõuannet. Mesindusalast nõuannet ei kasutanud ükski ettevõtja.

Varasemates uuringutes on väidetud, et erinevate tegurite koosmõju tõttu on otsest põhjustulemus seost nõustamise ja ettevõtja majandusnäitajate vahel väga raske määrata. Nõuande tulemuse avaldumist ettevõtja majandustegevuses mõjutavad otsesed ja kaudsed faktorid, ümbritseva keskkonna majanduslikud ja sotsiaalsed mõjurid ning ka see, kas ettevõtja saadud nõuannet oma ettevõttes kasutas või mitte. Kuid kõige olulisem on see, et saadud nõuande tulemused võivad avalduda ettevõttes ja ettevõtja majandustulemustes määramata aja jooksul.

Seda, kas ettevõtja sai nõuandetoetust tulemuslikult rakendada, on lähemalt seletatud eelmises peatükis (vt ka joonis 9). Kokkuvõtvalt võib öelda, et küsitletud meetme 1.3 toetuse saajatest 94% kinnitasid, et nad said nõuannet oma tegemistes tulemuslikult rakendada. Ülejäänute jaoks oli nõuande rakendamine vähetõenäoline või välistatud. Seega peaaegu kõik ettevõtjad kasutasid oma ettevõttes suuremal või vähemal määral saadud nõuannet.

Vaadeldes meetme 1.3 toetuse saajate (valimi suurus 272 ettevõtjat) majandustulemusi, võib näha, et majandusnäitajad on vaadeldava perioodi jooksul langenud (tabel 7). Aastatel 2008–2009 toimus kõige suurem muutus meetme 1.3 toetuse saajate ettevõtetes puhaskasumi/-kahjumi osas, mis langes 48%. Kasumi languse tekkimist võib seostada kogutoodangu vähenemisega, mida mõjutas müügitulu ja muude äritulude vähenemine. Samas võib näha, et ettevõtjad on kulutusi vähendanud 30% võrra, vältides sel moel oma ettevõttes suurema kahju tekkimist. Samuti on vaadeldaval perioodil vähenenud valimisse kuulunud ettevõtete keskmine töötajate arv 11 töötajalt 10 töötajale. 2008. aastal töötas ettevõttes mediaan keskmiselt neli töötajat ja 2009. aastal kolm töötajat. Valimisse kuulunud ettevõtete keskmine tegutsemise aeg oli 10,4 aastat (mediaan 12 aastat).

Tabel 7. Meetme 1.3 toetuse saajate majandustulemusi iseloomustavad näitajad ja nende muutused perioodil 2008–2009

Näitajad	Meetme 1.3 toetuse saajad			Sektori keskmine*
	2008	2009	muutus	2008
Kogutoodang, kr	13 743 626,78	9 572 659,54	-30%	8 738 274,53
Müügitulu, kr	8 938 504,16	7 758 743,28	-13%	8 347 133,02
Kulutused, kr	7 414 482,79	5 200 495,90	-30%	9 767 749,06
Puhaskasum/-kahjum, kr	422 194,69	218 415,78	-48%	366 562,26
Keskmine töötajate arv	11	10	-11%	10

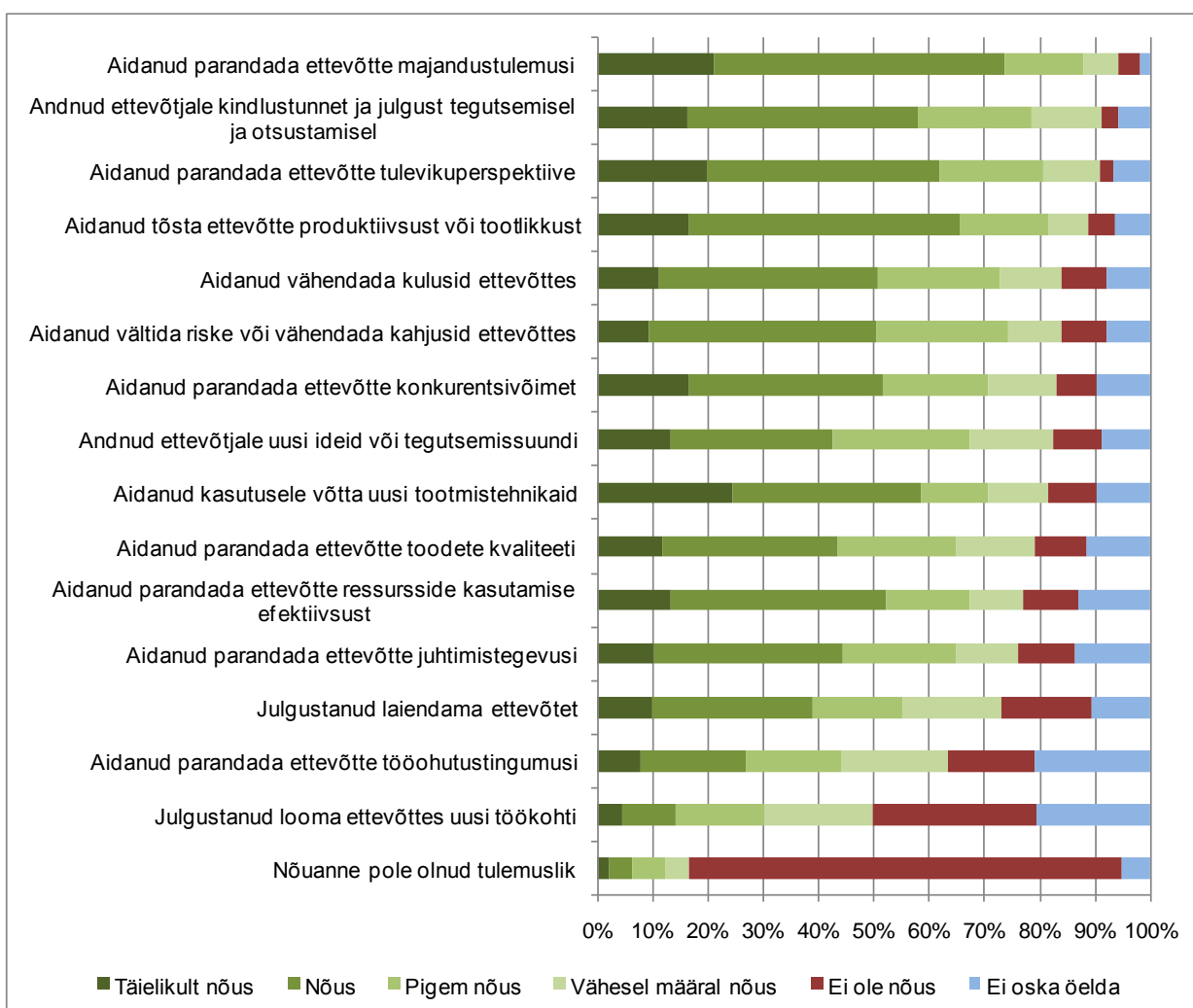
*Allikas: ESA. Seisuga 03.09.2010.

Aastatel 2008-2009 oli erinevate tegevusalade ettevõtjate keerulise finantsolukorra tekkimise üks peamisi põhjuseid toodangu müügihinna langus. Näiteks piimatootjatel langes müügitulu 2009. aastal piima keskmise tootjahinna languse tõttu kolmandiku võrra. Lisaks mõjutas ka kaubanduskettide monopoolne käitumine ja Euroopa Liidu uuenenud põllumajanduspoliitika (hinnataseme määrab turg ning ettevõtte konkurentsivõime ja jätkusuutlikkuse tagamine on tootja enda mure). Loomakasvatavate müügitulu vähenemise võis põhjustada odava sealihaga import. Suurtes kogustes (20 000 t aastas) importliha tarnimine ning Soome firmade efektiivne sealihaga tootmine Eestis (nt Atria grupp, Rakvere-Ekseko) hoidsid siseturul liha müügihinna madalal tasemel. Mõned loomakasvatavad otsustasid suurema kahjumi ärahoidmiseks eksportturu kasuks, kus oli suurem nõudlus ja kõrgem pakutav kokkuostu hind. Toidunisu ja -rukki kokkuostuhinnad langesid 2009. aastal proportsioonis piimahinna langusega kolmandiku võrra, mis oli teraviljakasvatavate müügitulu languse üks peamisi põhjuseid. Seega põllumajandustootjad pöörasid järjest enam tähelepanu kulutuste vähendamisele ja selleks, et tootmist säilitada, üritati hoida madalat kulutuste taset.

Võrreldes meetme 1.3 toetuse saajate 2008. aasta majandustulemusi kogu sektori (taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad) sama perioodi majandustulemustega, võib pidada toetuse saajate ettevõtteid konkurentsivõimeliseks, sest toetuse saajate majandustulemused ei erine väga oluliselt kogu sektori majandustulemustega.

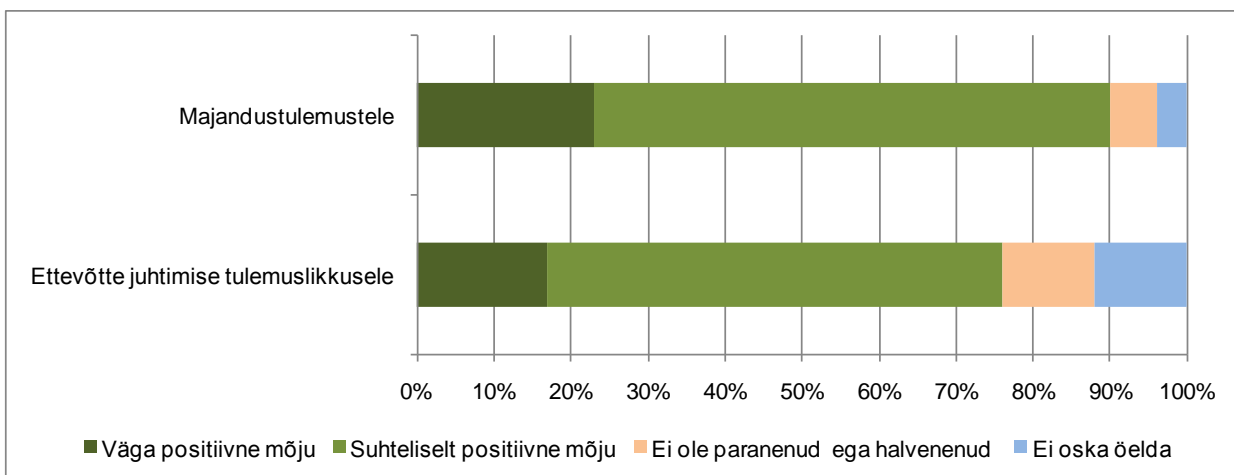
Küsimustikuga paluti põllumajandustootjatel hinnata nõuandetoetuse tulemuslikkust. Jooniselt 17 on näha, et nõuandetoetus on kõige enam aidanud parandada ettevõtte majandustulemusi (94% toetuse saajate hinnangul), mis võib väljenduda kulutuste (84% toetuse saajate arvates) ning kahjude vähenemises ja riskide vältimises (84% toetuse saajate arvates) ettevõttes. Lisaks sellele on enam kui ¾ ettevõtetes nõuandetoetus tõstnud produktiivsust, kasutusele on võetud uusi tootmistehnikaid, paranenud on toodete kvaliteet ja ressursside kasutamise efektiivsus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et 83% toetust saanute ettevõtete konkurentsivõime on tänu nõuandetoetusele paranenud. Lisaks sellele on nõuandel suur mõju ettevõtjatele kindlustunde ja julguse andmisel otsustusprotsessides (91% toetuse saajate hinnangul), ettevõtte tulevikuperspektiivide paranemisel (91%), ettevõtjatele uute ideede või tegutsemissuundade andmisel (82%) ja ettevõtte laienemisel (73%) ning vähesel määral uute töökohtade loomisel (50%). Juhtimistegevuse paranemine on toimunud 76% ja tööohutustingimuste paranemine 63% toetuse saajate ettevõtetes.

Võrreldes 2008. aasta uuringutulemustega (küsitleti 66 RAK programiperioodil nõuandetoetust saanud tootjat) saab öelda, et MAK programiperioodi raames saadud nõuandetoetus on ettevõtjate jaoks olnud tulemuslikum nii ettevõtte majandustegevusele (RAK programiperioodil saadud nõuande tulemuslikkust otseselt ettevõtte majandustulemustele pidas positiivseks 1/3-2/3 ettevõtjatest), ettevõtjatele uute ideede või tegutsemissuundade andmisel (positiivne oli 1/2 ettevõtjatele) ning ettevõtte juhtimistegevuse parandamisel (positiivne oli 1/3 ettevõtjatele) kui RAK programiperioodil saadud nõuandetoetus. Samaks on jäänud vaid nende põllumajandustootjate osatähtsus, kelle arvates nõuanne ei olnud tulemuslik või vastanu ei osanud nõuande tulemuslikkust oma ettevõttes hinnata (nii 2008. kui ka 2010. aastal oli neid toetuse saajaid 17%).

Joonis 17. Toetuse saaja hinnang nõuandetoetuse tulemuslikkusele, %

Tuues võrdluseks konsulentide hinnangu nõuandetoetuse mõjust toetuse saajate majandustulemustele ja juhtimisele (joonis 18) võib öelda, et konsulentide hinnang ühtib põllumajandustootjate arvamusel. Seega 90% konsulentide arvates on nõuandetoetus mõjutanud toetuse saajate majandustulemusi ja 79% arvates ettevõtte juhtimise tulemuslikkust positiivselt. Ülejäänud konsulendid ei osanud mõju hinnata või konkreetset seisukohta võtta. Ükski konsulent nõuande negatiivset mõju ettevõtjale ei täheldanud.

Joonis 18. Konsulentide hinnang nõuandetoetuse mõjust toetuse saajate majandustulemustele ja juhtimise tulemuslikkusele, %

Järeldused:

- Nõuandetoetuse tulemuslikkus võib avalduda toetuse saajate ettevõtete riskide vältimises või kahjumi minimeerimises, mis küll ei väljendu ettevõtte majandustulemustes, aga on oluline tulemus ettevõtte jätkusuutlikkuse ja arengu seisukohalt. Valimisse kuuluvate toetuse saajate majandusnäitajad on kahe aasta võrdluses mõnevõrra halvenenud, kuid toetuse saajate arvates on nõuandetoetus aidanud parandada ettevõtte konkurentsivõimet ja konsulentide hinnangul on nõuandetoetus mõjunud positiivselt toetuse saajate majandustulemustele.
- Finantsalase nõuandeteenuse kasutamise suurest osatähtsusest võib järeldada, et nõuannet kasutanud ettevõtjad püüavad toetusega vältida riske ja ära hoida suurema kahjumi tekkimist ettevõttes ning püsida konkurentsivõimelised.

JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Meede 1.3 on suunatud põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele, kuid nii püsihindamise aruandest ja käesolevast uuringust ilmes, et nimetatud meetme toetust kasutavad peamiselt põllumajandustootjad ning erametsa valdajate osatähtsus toetuse saajate seas on marginaalne (vaid 1% toetuse saajatest). Järelikult toimib meede sihtrühma arvestades vaid osaliselt.

Erinevatel programmperioodidel on populaarsemad nõuandeliigid olnud finantsmajanduse, taimekasvatuse- ja loomakasvatuse nõuandeline, kuid tegelikkuses on vajadus erinevate nõuande liikide järgi palju suurem, mida ühelt poolt on mõjutanud majanduslikud, uute infotehnoloogiliste vahendite, kommunikatsioonisüsteemide ja maamajanduse mitmekesisustumise arengud, kuid teiselt poolt rakenduvad põllumajandustootjatele pidevalt erinevad nõuded tootmisele ja muule tegevusele. Nõuandetoetuse maksimaalne toetuse suurus aastas ettevõtja kohta on kasvanud 9000 kroonilt 2005. aastal 20 000 kroonile alates 2008. aastast, kuid tänasel päeval ei kata toetussumma ettevõtjate täielikku nõuande vajadust.

Tulenevalt eelpool kirjeldatud probleemidest on vaja suurendada nõuandekeskuste juures tegutsevate erinevate teenusepakkujate paljusust, kuna puudus on spetsiifilise eriala või niššivaldkonna nõustajatest. Seega peaks koolitama nõustajaid, et laiendada nõustamisvaldkondade ja teemade ringi. Lisaks sellele on vaja suurendada nõuandetoetuse suurust aastas või pakkuda sarnaselt metsaomanikele suurendatud mahus (nt 15 tundi) tasuta nõustamist aastas senise kahetunnise tasuta nõustamise asemel. Tasuta nõuande pakkumine aastas suurendatud mahus lahendaks nõuandetoetuse taotlemise keerukuse ja ajanõudlikkuse ning teenuse kalliduse probleemi. Selliseid muudatusi vajavad need põllumajanduse tootmisharude esindajad, kes ei ole taime-, loomakasvatajad ja piimatootjad, kuna nende valdkondade esindajatele on pakutav nõuandeteenus kättesaadavam kui teiste tegevusalade esindajatele. Lisaks sellele on nad keskmiselt informeeritumad ja teadlikumad, nad vajavad keskmisest harvem nõuannet ning nende puhul on toetuse tühimõju suurim.

Samas küsitlusega selgus, toetuse tühimõju on suur ning toetatavat nõuannet ei vajanud pooled toetuse saajatest. Seega saadakse tarvilikku nõuannet ka mujalt kas tasuta eest või tasuta ning nõuandele järgnev tegevus ei oleks nõuandetoetuseta tegemata jäänud. Seega taotletakse nõuandetoetust kas harjumusest või kasutatakse nõuandetoetust päevakajaliste probleemide lahendamisel. Vajalik oleks meetme 1.3 toetus suunata õigetele toetuse vajajatele. Nendeks on näiteks aianduse, püsiluultuuride vms tegevusalas tegutsevad ettevõtjad, kes on kasutanud üksnes nõuandetoetust, eeldades, et muudest allikatest ei ole neil võimalik saada isegi mitte tasuta nõuannet. Nende valdkondade esindajate eripära on see, et nad vajavad väga mitmekülget nõuannet.

Alates 1980. aastate lõpust on nõuandesüsteem Eestis elanud üle väga palju ja segaseid reforme, mis on mõjutanud nii nõustajaid kui ka teenuse tarbijaid, kuid tulenevalt mõningatest probleemidest, mis nõuandetoetuse kasutust oluliselt mõjutavad, tuleks tulevikus seega:

- Tõsta nõuandeteenuse toetatavat piirmäära või tasuta nõuandeteenuse mahtu aastas;

- Muuta nõuandetoetuse taotlemine lihtsamaks ja mugavamaks;
- Keskenduda nõuandetoetuste arendamisele või uute väljatöötamisele;
- Pakkuda põllumajandustootjatele mitmekülgsemat nõuannet erialaspetsialistidest konsulentide näol;
- Tõsta erialanõustamised prioriteetsemaks ning viia miinimumini nõuande kasutamine, mis on otseses seoses MAK teistest meetmetest toetuste taotlemisega (nt äriplaanide koostamine);
- Teavitada rohkem põllumajandustootjaid (eelkõige primaarsektori vähemlevinud tegevusalade ettevõtjaid) nõuandetoetusest ja selle võimalustest;
- Hoida nõuandesüsteemi ja konsulente poliitikast sõltumatusena.

Kõige levinuma praktika kohaselt nõustamise tulemuslikkuse hindamisel kasutatakse mitte niivõrd ettevõtja majandustulemuste analüüsi kui nn pehmete tulemuste hindamist ehk ettevõtja subjektiivset hinnangut, rahulolu ja käitumist. Käesolevas uuringus püüti neid kahte aspekti vaadelda koos. Uuring kinnitas, et

- Nõuandetoetuse mõju ettevõtja majandustulemustele võib avalduda teadmata ajahetkel ja teadmata ajaperioodil.
- Nõuandetoetuse mõju võib hoopis väljenduda toetuse saajate ettevõtete riskide vältimises või kahjumi minimeerimises, mis ei väljendu ettevõtte majandustulemustes, küll on aga oluline tulemus ettevõtte jätkusuutlikkuse ja arengu seisukohalt. Meetme 1.3. majandusnäitajate analüüsi valimisse kuuluvate toetuse saajate majandusnäitajad on küll mõnevõrra halvenenud, kuid toetuse saajate arvates on nõuandetoetus aidanud parandada ettevõtte majandustulemusi ja konkurentsivõimet.
- Nõuandetoetuse mõju nii andmete analüüsil (eelkõige ettevõtjate majandusnäitajate analüüsimisel) kui ka nõuandetoetuse kasutajal nõuandeteenuse tulemuslikkuse hindamisel eristada teistest mõjudest on raske. Tekib küsimus, kas nõuandetoetuse kasutamisel on otsene või kaudne mõju ettevõtja positiivsetele majandusnäitajale? Siiani on kõige enam kasutatud finantsmajanduse nõuannet ja seda näiteks MAK teistest meetmetest toetustootluste dokumentide (sh äriplaanide) koostamiseks. Seda kinnitab ka fakt, et 2009. aasta püsihindamisaruandes kajastatu kohaselt 69% meetme 1.3 toetuse saajatest on toetust saanud ka teiste MAK esimese telje meetmete alt (peamiselt meetmest 1.4 ja 1.2, harvem meetmest 1.5).

KOKKUVÕTE

Uuringu eesmärgiks oli saada tagasisidet põllumajandustootjatelt, erametsa valdajatelt ja nõuandeteenuse pakkujatelt Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (edaspidi MAK) meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja –teenuste toetamine kohta ning analüüsida, millist mõju avaldab nõuandetoetus põllumajandus- ja metsamajandusettevõtjate majandustegevusele. Lisaks oli eesmärgiks anda ülevaade nõuandeteenuse kvaliteedist, pakkumisest ning kasutamisest ettevõtjate seas, teenuse perspektiividest ning vajadusest teenuse järele.

Valimisse kuulusid meetme 1.3 esimese, teise ja osaliselt kolmanda taotlusvooru toetuse saajad ning konsulendid. Andmete kogumine toimus standardiseeritud küsitluse vormis veebiküsitlusena 2010. aasta 04. juunist kuni 06. juulini. Küsitlusele vastas 205 toetuse saajat ja 48 konsulenti. Toetuse saajate majandustegevuse analüüsis kasutati lisaks küsitlusandmetele äriregistrist saadud ettevõtjate 2008. ja 2009. aasta majandusaastate aruandeid. Valimisse kuulus 272 meetme 1.3 toetuse saajat.

Uuringu tulemused esitati konsulentide ja toetuse saajate arvamuste ja hinnangute võrdluses. Esialgu plaaniti toetuse saajad jagada põllumajandustootjateks ja erametsa valdajateks, kuid kuna metsavaldajaid oli valimis väga vähe, jagati toetuse saajad viide gruppi toetuse saaja peamise tegevusala alusel: taimekasvataja, loomakasvataja, piimatootja, segatootja ja muu (aiandus, püsiluad, metsandus vms). Lisaks kasutati võrdlusandmetena varasemate uuringute tulemusi.

Küsitletud toetuse saajatest 58% olid füüsilisest isikust ettevõtjad ja 41% äriühingu (osatühing, aktsiaselts vms) esindajad. Keskmiselt oli ettevõtja tegutsenud 12,6 aastat. Küsitletud toetuse saajad paiknesid oma peamise tegutsemispiirkonna alusel suhteliselt ühtlaselt kõikides maakondades, tegeledes peamiselt taimekasvatamisega (41% toetuse saajatest), loomakasvatamisega (24% toetuse saajatest) ja piimatootmisega (17% toetuse saajatest). Segatootjad oli 8% ning muu tegevusala esindajaid 10%. Seega 97% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad, 2% maaturismiga tegelevad ettevõtjad ning vaid 1% metsandusega tegelevad ettevõtjad ehk erametsa valdajad. Sellest tulenevalt vastab meede vaid põllumajandustootjate sihtrühmale ja erametsa valdajad on sihtrühmana välja jäänud. 43% ettevõtjatest kasutasid 101-400 ha, 24% 41-100 ha, 11% kuni 40 ha, 11% 401-800 ha ning 11% üle 801 ha haritavat maad. Keskmise töötajate arvu alusel võib öelda, et meetme 1.3 toetuse saajad olid peamiselt mikroettevõtjad. Toetuse saajate peamise tootmisvaldkonna võrdlusel selgus, et piimatootjad olid tegutsenud keskmisest kauem, kasutasid keskmisest rohkem haritavat maad ja rohkem tööjõudu ning muu tegevusala esindajad olid tegutsenud keskmisest vähem aega, kasutasid keskmisest vähem haritavat maad ja vähem tööjõudu.

Aastatel 2007-2010 olid küsitletud toetuse saajad kasutanud keskmiselt 1,5 nõuandetoetusega saadud nõuandeliiki. Sarnaselt Riikliku arengukava 2004-2006 (edaspidi RAK) meetmest 3.8 toetuse saajatele kasutasid küsitletavad peamiselt finantsmajanduse nõuannet (kasutas 104 toetuse saajat). Populaarsed olid ka taime- (83 toetuse saajat) ja loomakasvatuse nõuannet (36 toetuse saajat). Muid nõuandeliike kasutati harvem. Tootmisvaldkonna alusel kasutasid

segatootjad keskmiselt 2,0 nõuande liiki (peamiselt finantsmajanduse ja taimekasvatuse nõuannet), muu tegevusala ettevõtjad keskmiselt 1,0 nõuande liiki (peamiselt finantsmajanduse nõuannet).

Läbi aastate on põllumajandustootjad väga rahul konsulentide poolt pakutud nõuande kvaliteediga. Ka selle uuringu raames 95% toetuse saajatest olid rahul nõuandetoetuse kvaliteediga. Rahulolematuid oli 2% ning 3% vastanutel puudus kindel seisukoht. Konsulentide arvamus oma klientide rahulolust ühtis toetuse saajate arvamusel. Toetuse saajad hindasid saadud nõuande rakendatavust kõrgemalt (nõuannet oli täies mahus rakendatav 63% toetuse saajatele) kui konsulendid (nõuannet oli täies mahus rakendatav 25% konsulentide arvates). Erinevusi nõuande kvaliteedi ja rakendatavuse tasemes erinevates tegevusalades tegutsevate ettevõtjate arvamusel ei esinenud.

Nõuandeteenuse kvaliteedi ja rakendatavuse võib kokku võtta hinnanguga, mida andsid toetuse saajad viimati kasutatud konsulendi teenusele. Võrreldes 2007. aastal valminud uuringutulemustega konsulendid endiselt väärtustavad põllumajandustootjat kui klienti, on väga head suhtlejad, kes tunnevad hästi oma valdkonda, on aidanud toetussüsteemi paremini mõista, kelle jutule pääseb kergesti ning on vähesel määral aidanud ettevõtjatel omandada uusi teadmisi ettevõtte juhtimisest, turundusest ja tootmisest. Aastatega on muutunud vaid see, et MAK programmiperioodil on konsulendid veidi rohkem andnud nõu toetuste taotluste kirjutamisel kui RAK programmiperioodi jooksul. Erinevate tegevusalade ettevõtjate hinnangute omavahelises võrdluses selgus, et piima- ja segatootjad andsid viimati kasutatud konsulendi teenusele keskmisest kõrgema hinnangu kui muu tegevusala ettevõtjad (aiandus, püsiluhtuurid vms).

Küsitlusest selgus, et 59% toetuse saajatest oleks vajalikku nõuannet kasutanud ka nõuandetoetuseta. Hädavajalik oli toetus nõuande saamiseks vaid 28% ettevõtjale ning 13% ei osanud öelda, kas ta oleks seda nõuannet kasutanud toetuseta või toetuseta. Kuna nõuannet on enamasti suunatud mõne probleemi lahendamisele, millele järgneb omakorda ka tegevus, selgus, et 66% toetuse saajatest oleks teostanud tegevust nõuandetoetuseta ning vaid 29% toetuse saajale oli nõuannet hädavajalik tegevuse teostamisel. 5% ei osanud öelda, kas nad oleksid tegevuse teinud ka meetme 1.3 toetuseta või mitte. Erinevate tootmisvaldkondade ettevõtjate omavahelises võrdluses ilmnis, et kõige vähem vajasisid nõuandetoetust piimatootjad ning kõige enam loomakasvatavad.

Lisaks nõuandetoetusele on võimalik tarvilikku nõu saada muudest allikatest ning seda nii tasuta kui ka tasu eest. Selgus, et aastatel 2007-2010 oli 29% meetme 1.3 toetuse saajatest kasutanud ainult nõuandetoetust (eelkõige muu tootmisvaldkonna ettevõtjad ning vähem taimekasvatavad). Seega 71% toetuse saajatest kasutasid vaadeldavatel aastatel lisaks nõuandetoetusele ka muid nõuannet pakkuvaid allikaid (sagedamini tasuta nõuannet oma tutvusringkonnast ja põllumajanduskonsulentidelt).

Konsulentide hinnangul kasutab keskmine põllumajandustootja nõuandeteenust sagedamini kui küsitluse toetuse saaja. Kui konsulentide hinnangul peaaegu 1/2 ettevõtjatest vajasis konsultatsiooni või nõuandeteenust kord kvartalis või veel sagedamini ning 1/3 vaid korra aastas, siis toetuse saajad kasutasid nõuandeteenust harvem, st 1/2 toetuse saajatest kasutasid aastatel 2007-2010 erinevaid nõuandeteenuseid vaid korra aastas ning alla 1/4 kuni korra kvartalis.

Erinevate põllumajandustootjate nõuandeteenuste kasutamise sageduses suuri erinevusi ei esinenud. Eristusid vaid segatootjad, kes vajasisid keskmisest veidi sagedamini (st kord kvartalis) nõuandeteenust.

Küsitlusest selgus, et tulevikus vajatakse täiendavat konsultatsiooni keskmiselt 2,8 valdkonnas. Konsulentide hinnangul vajavad ettevõtjad keskmiselt 6,2 valdkonnas konsultatsiooni. RAK programmiperioodil nõuandetoetust saanud ettevõtjate soove ja vajadusi kõrvutades MAK programmiperioodil toetatud ettevõtjate vajadustega selgus, et aastatega on tekkinud juurde oluliselt rohkem valdkondi, milles nõuandeteenust vajatakse ning olulised valdkonnad, milles nõuandeteenust vajatakse, on muutunud. Toetuse saajad vajaksid täiendavat konsultatsiooni peamiselt finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamisel, 78 toetuse saajat) ja taimekasvatuse (75 toetuse saajat) valdkonnas. Keskmisest enam soovitakse täiendust ka juriidilistes küsimustes (44 toetuse saajat), loomakasvatuse (44 toetuse saajat), põllumajandushoonete ehitamise (41 toetuse saajat), raamatupidamise (40 toetuse saajat) ja ettevõtte tegevuse mitmekesistamise (sh tootmisharude lisamine, 36 toetuse saajat) valdkonnas. Ülejäänud valdkondades oli toetuse saajatel täiendava konsultatsiooni vajadus väiksem. Konsulentide hinnangul vajavad ettevõtjad kõige enam konsultatsiooni samuti finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamine, 40 konsulenti) valdkonnas, aga ka nõuetele vastavuse (28 konsulenti), juriidiliste küsimuste (26 konsulenti) ja ettevõtte tegevuse mitmekesistamise (sh tootmisharude lisamine, 26 konsulenti) valdkonnas. Ülejäänud valdkondades on konsultatsioon suhteliselt võrdselt tähtis. Keskmisest veidi enam vajaksid täiendavat konsultatsiooni taime-, loomakasvatavad ja piimatootjad (kõikide tootmisgruppide esindajad vajaksid keskmiselt 2,9 valdkonnas konsultatsiooni) ning keskmisest veidi vähem segatootjad (keskmiselt 2,6) ja muu tegevusala esindajad (keskmiselt 2,1). Taimekasvatavad vajaksid tuleviks finantsmajanduse (sh äriplaanide kirjutamine) nõuande kõrval ka peamiselt taimekasvatuse- ning loomakasvatavad, piima- ja segatootjad loomakasvatuse nõuandeteenust. Muu tegevusala ettevõtjatel oli võrreldes teiste põllumajandustootjatega olulisi valdkondi, kus nad täiendavat konsultatsiooni vajaksid, tunduvalt rohkem.

Tulevikus kasutaksid 53% toetuse saajatest nõuandeteenust korra aastas, 28% kuni kord kvartalis, 9% kord kahe aasta jooksul ning 10% toetuse saajatest leidsid, et nad kasutaksid nõuandeteenust harvem kui kord kahe aasta jooksul või ei planeeri nõuandeteenust üldse kasutada. Erinevate põllumajandustootjate nõuandeteenuste kasutamise sageduses suuri erinevusi ei esinenud. Eristusid vaid segatootjad, kes vajavad keskmisest veidi sagedamini (31% vajab kord kvartalis) nõuandeteenust ning muu tegevusala ettevõtjad, kes vajavad keskmisest harvemini.

Kui toetuse saajatele oli nõuandeteenuse mittekasutamise peamine põhjus teenuse kalliduses, siis konsulentides arvates peitub teenuse mittekasutamise peamine põhjus nõuandetoetuse taotlemise keerukuses ja ajanõudlikkuses. Oluline põhjus oli ka spetsiifilise valdkonna spetsialistide puudumine ning usu puudumine positiivse tulemuse suhtes. Nimetatud neli peamist põhjust olid ka 2008. aasta nõuandesüsteemi käsitlevas uuringus (puudutas RAK programmiperioodi) nõuandeteenuse mittekasutamise peamised põhjused.

Meetme 1.3 kaudu pakutakse ettevõtjatele soodsat nõu ettevõtte tegevuse vastavusse viimiseks kohustuslike majandamisnõuete, heade põllumajandus- ja keskkonnatingimustega ning

tööohutusnõuetega, et ettevõtte saaks paremini majandada majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades. Siiani on aga põllumajandustootjad nõuandetoetust kasutatud (nõuandeliike silmas pidades) üsna ühekülselt (kasutatud on peamiselt finantsmajanduse, taimekasvatuse- ja loomakasvatuse nõuandetoetust). Samas ettevõtjad väidavad, et vajadus erinevate nõuandeliikide kasutamise järele on palju suurem. Seega võib arvata, et meede on rakendunud osaliselt ning põllumajandustootjad on siiani tegelenud oma ettevõtte tegevuse vastavusse viimiseks peamiselt majanduslikke nõudeid ja aspekte silmas pidades.

Meetme 1.3 toetuse saajate 2008. ja 2009. aasta majandusaasta aruannete põhjal saab öelda, et ettevõtjate majandusnäitajad (kogutoodangu maht, müügitulu, kasumi ja kahjumi muutus, kulutused) on vaadeldaval perioodil langenud. Meetme 1.3 toetuse saajate 2008. aasta majandustulemuste ja kogu sektori ettevõtjate sama aasta majandustulemuste võrdlusel võib toetuse saajate ettevõtteid pidada konkurentsivõimelisteks, sest toetuse saajate majandustulemused ei erine oluliselt kogu sektori majandustulemustest. Seda väidet kinnitab ka toetuse saajate hinnangud toetuse mõjust ettevõtte konkurentsivõimele. Konsulendid hindasid nõuandetoetuse mõju meetme 1.3 toetuse saajate majandustulemustele ja juhtimise tulemuslikkusele samuti positiivseks.

Igal juhul on nõuandetoetus põllumajandustootjatele väga vajalik ning tootjate poolt ka väga kõrgelt hinnatud. Kasvõi selle poolest, et nõuandetoetuse puhul on kindel, et see on kvaliteetne. Selgus, et nõuandetoetust saanud ettevõtjad on keskmisest põllumajandustootjast informeeritumad ja teadlikumad. Seega on neil suur eelis teiste põllumajandustootjate seas – nad orienteeruvad turul paremini, oskavad planeerida pikemaajaliselt oma tegevusi, oskavad paremini hinnata riske ja küsida vajalikku nõu. Nõu küsimisel jällegi teatakse, mida ja milleks tahetakse.

KASUTATUD MATERJAL

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne. 2009. aastaaruanne. Eesti Maailikool, Tartu 2010.

Eesti maaelu arengukava 2007-2013. Põllumajandusministeerium, Tallinn 2009.

Eesti nõuandesüsteem ja selle sobivus. Eesti maaelu arengu strateegia 2007-2013 eesmärkide täitmiseks. Uuringu lõppraport. EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel. Kera OÜ, aprill 2008, Tartu.

Põllumajandustootjate teabe-, koolitus- ja nõustamisvajadus. Uuringu lõpparuanne. Maaelu Arengu Instituut, Tartu 2007.

Sinu Mets. Maalehe Metsaomaniku õppeleht. Nr 20. 30.09.2010.

Uuring: põllumajandustootjate rahulolu nõuandeteenuste kvaliteediga. Resta, 2007.

www.pria.ee (30.09.2010)

www.pikk.ee (23.09.2010)

www.rik.ee (26.10.2010)

www.stat.ee (03.09.2010)

Lisa 1. Toetuse saajate küsimustik

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud maaelu edendaja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine rakendamise mõju teostuse saajatele. Samuti annab uuring ülevaade nõuandeteenuse kvaliteedist, pakkumisest ning kasutamisest ettevõtjate seas, teenuse perspektiividest ning vajadusest nõuandeteenuse järele. Teie kontaktandmed saime Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ametist. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega.

Palume Teil leida aeg küsimustikule vastamiseks ja saata see **hiljemalt 30. juunil 2010. a.**

Hinnangute andmisel palun tuginege oma kogemustele MAK meetme 1.3 nõuandetoetuse ja muu nõuandeteenuse kohta, mille olete saanud aastatel 2007-2010. Tärniga küsimustele vastamine on kohustuslik. Neile vastamata jätmise korral ei ole võimalik küsimustikku ära saata. Mõne küsimuse juures saab valida mitu vastusevarianti korraga. Palun vastake täpselt. Küsimustikule vastamine võtab aega umbes pool tundi.

Meeldivat küsimustiku täitmist!

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Eesti Maaülikool

Küsimuste korral võtke palun ühendust: Kersti Aro, kersti.aro@emu.ee, tel 731 3803

KÜSIMUSTIK

MAK meetme 1.3 nõuandeteenuse kohta käivad küsimused

1. Millist nõuandeliiki Te olete kasutanud MAK meetme 1.3 raames perioodil 2007-2010? Valida võib mitu nõuandeliiki.

- Loomakasvatuse nõuanne
- Taimakasvatuse nõuanne
- Finantsmajanduse nõuanne
- Ettevõtte majandamise nõuanne
- Mahepõllumajanduse nõuanne
- Metsamajandamise nõuanne
- Põllumajandushoonete ehitamise nõuanne
- Mesinduse nõuanne
- Maaparanduse nõuanne
- Põllumajandussaaduste käitlemise nõuanne
- Bioenergia või biomassi nõuanne
- Nõuetele vastavuse nõuete* alane nõuanne

Keskkonna-, sh põllumajanduskeskkonna nõuanne
Töötervishoiu ja tööohutuse nõuanne
Loomade heaolu alane nõuanne
Inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise nõuanne

* Nõuetele vastavuse nõuete all mõistetakse nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames põllumajandustootjate suhtes kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks, muudetakse määruseid (EÜ) nr 1290/2005, (EÜ) nr 247/2006, (EÜ) nr 378/2007 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1782/2003 (*ELT L 30, 31.01.2009, lk 16—99*), artiklites 5 ja 6 nimetatud kohustuslikke majandamisnõudeid ning häid põllumajandus- ja keskkonnatingimusi. Nõuetele vastavuse nõuete valdkonnas ostetud nõuandeteenus peab sisaldama kõigi asjakohaste nõuete tutvustust.

2. Kas Te olete rahul meetme 1.3 toel saadud nõuandeteenuse kvaliteediga?

5 Väga rahul	3 Ei rahul ega mitterahul	1 Üldse ei ole rahul
4 Küllaltki rahul	2 Üldiselt ei ole rahul	0 Ei oska öelda

3. Kas Te saite meetme 1.3 nõuannet tulemuslikult rakendada?

5 Täielikult	3 Vähe	1 Üldsegi mitte
4 Osaliselt	2 Väga vähe	0 Ei oska öelda

4. Palun hinnake meetme 1.3 toel saadud nõuande tulemuslikkust?

5 Täielikult nõus	3 Pigem nõus	1 Ei ole nõus
4 Nõus	2 Vähesel määral nõus	0 Ei oska öelda

Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte majandustulemusi
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte juhtimistegevusi
Nõuanne on aidanud tõsta ettevõtte produktiivsust või tootlikkust
Nõuanne on aidanud vähendada kulusid ettevõttes
Nõuanne on aidanud vältida riske või vähendada kahjusid ettevõttes
Nõuanne on andnud mulle uusi ideid või tegutsemisuundi
Nõuanne on andnud mulle kindlustunnet ja julgust tegutsemisel ja otsustamisel
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte toodete kvaliteeti
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte tööohustustingimusi
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte ressursside (nt maa, tööjõud, vesi, väetised) kasutamise efektiivsust
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte konkurentsivõimet
Nõuanne on aidanud parandada ettevõtte tulevikuperspektiivi
Nõuanne on aidanud kasutusele võtta uusi tootmistehnikaid
Nõuanne on julgustanud looma ettevõttes uusi töökohti
Nõuanne on julgustanud laiendama ettevõtet
Nõuanne pole olnud tulemuslik
Muu. Muu korral palun täpsustage

.....

5. Kui tõenäoline on, et Te oleksite tegevuse, mida nõustamise abiga teostasite, viinud ellu ka ilma meetme 1.3 toetuseta?

5 Väga tõenäoline	3 Pigem tõenäoline	1 Üldse mitte tõenäoline
4 Küllaltki tõenäoline	2 Vähe tõenäoline	0 Ei oska öelda

6. Kui tõenäoline on, et Te oleksite kasutanud saadud nõuannet ka ilma meetme 1.3 toetuseta?

5 Väga tõenäoline	3 Pigem tõenäoline	1 Üldse mitte tõenäoline
4 Küllaltki tõenäoline	2 Vähe tõenäoline	0 Ei oska öelda

Kõiki nõuandeteenuseid puudutavad küsimused (MAK meetme 1.3 nõuandeteenus ja muud nõuandeteenused)

7. Kas Te olete kasutanud lisaks MAK meetme 1.3 poolt toetatavale nõuandeteenusele ka muid nõuandeteenuseid aastatel 2007-2010? Võib valida mitu vastusevarianti.

Olen kasutanud tasuta nõuannet oma tutvusringkonnas (sõbrad, tuttavad, kolleegid vms)

Olen kasutanud tasuta nõuannet ettevõtetelt või põllumajandusvaldkonna müügi- ja teenuseorganisatsioonidelt

Olen kasutanud tasuta nõuannet muudelt firmadelt või organisatsioonidelt

Olen kasutanud tasuta nõuannet põllumajanduskonsulentidelt

Olen kasutanud tasulist, ilma toetuseta nõuannet (sh juriidiline, raamatupidamislik vms)

Olen kasutanud nõuannet Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusest (EAS),

Keskonnainvesteeringute Keskusest (KIK) või mujalt

Ei ole kasutanud täiendavat nõuandeteenust

Muu. Muu korral palun täpsustage.

.....
.....

8. Kui sageli Te olete aastatel 2007-2010 nõuandeteenust kasutanud (MAK meetme 1.3 nõuandeteenus ja muud nõuandeteenused)?

Sagedamini kui 1 kord kuus

1 kord kuus

1 kord kvartalis

1 kord aastas

Harvem kui 1 kord aastas

9. Kui Te olete kasutanud nõuandeteenust sagedamini kui kord aastas, siis miks? Palun kirjutage.....

.....

10. Palun andke hinnang viimati kasutatud konsulendi teenusele.

5 Täielikult nõus

3 Pigem nõus

1 Ei ole nõus

4 Nõus

2 Vähesel määral nõus

0 Ei oska öelda

Konsulendi jutule pääseb kergesti

Konsulent tunneb hästi oma valdkonda

Konsulent aitab toetussüsteeme paremini mõista

Konsulent on olnud abiks toetuse taotluste kirjutamisel

Konsulent on aidanud omandada uusi teadmisi ettevõtte juhtimisest

Konsulent on aidanud omandada teadmisi ettevõtte turundusest

Konsulent on aidanud omandada teadmisi tootmisest

Konsulent on hea suhtleja

Konsulent väärtustab mind kui klienti

11. Kui Teil on ettepanekuid nõuandeteenuste muutmise või parandamise kohta, siis palun kirjutage need siia.....

.....

12. Millises valdkonnas vajaksite täiendavalt konsultatsiooni? Võib valida mitu valdkonda.

Loomakasvatus

Taimekasvatus

Finantsmajandus (sh äriplaanide kirjutamine) v.a raamatupidamine

Raamatupidamine
Juriidilised küsimused
Ettevõtte tegevuse mitmekesistamine (tootmisharude lisamine)
Ettevõtte juhtimisalane nõuanne
Mahepõllumajandus
Metsamajandamine
Põllumajandushoonete ehitamine
Mesindus
Maaparandus
Põllumajandussaaduste käitlemine
Bioenergia või biomass
Nõuetele vastavus
Keskkond, sh põllumajanduskeskkond
Töötervishoid ja tööohutus
Loomade heaolu
Inimeste ja loomade tervishoid ning taimetervis
Ei vaja täiendavat konsultatsiooni
Muu. Muu korral palun täpsustage.

.....

13. Kui sageli Te planeerite tulevikus kasutada nõuandeteenust (MAK meetme 1.3 nõuandeteenust ja muid nõuandeteenuseid)?

Sagedamini kui 1 kord kuus

1 kord kuus

1 kord kvartalis

1 kord aastas

1 kord 2 aasta jooksul

Harvem kui 1 kord 2 aasta jooksul või ei planeeri nõuandeteenust üldse kasutada

14. Juhul kui Te ei planeeri nõuandeteenust kasutada, siis miks? Võib valida mitu vastusevarianti.

Keeruline saada nõuandja jutule

Puudub usk positiivse tulemuse suhtes

Ei leia spetsiifilise valdkonna spetsialisti

Nõuandetoetuse taotlemine on keeruline ja aeganõudev

Nõuandeteenus on kallis

Muu põhjus. Muu korral palun täpsustage.

.....

Vastaja üldandmed

15. Kas Te olete

FIE

Äriühing (nt osäühing, aktsiaselts)

Muu. Palun kirjutage

16. Millises maakonnas Te peamiselt tegutsete? Palun valige vaid üks maakond.

Harjumaa

Hiiumaa

Ida-Virumaa

Jõgevamaa

Järvamaa

Läänemaa
Lääne-Virumaa
Põlvamaa
Pärnumaa
Raplamaa
Saaremaa
Tartumaa
Valgamaa
Viljandimaa
Võrumaa

17. Palun märkige oma ettevõtte asutamisaasta.

18. Palun märkige oma ettevõtte peamine tootmisvaldkond. Palun valige vaid üks valdkond.

Taimekasvatus
Loomakasvatus
Piimatootmine
Sea- või linnukasvatus
Püsikultuurid
Aiandus
Segatootmine
Metsandus
Maaturism
Muu

19. Kui suur on Teie kasutuse oleva haritava maa suurus?

Kuni 40 ha
41-100 ha
101-400 ha
401- 800 ha
Üle 801 ha

20. Palun märkige oma ettevõttes keskmine töötajate arv viimasel kolmel aastal.

2007. aastal
2008. aastal
2009. aastal

21. Kui Teil tekkis küsimustikku täites ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

.....
.....

Suur aitäh!

Lisa 2. Konsulentide küsimustik

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Lugupeetud nõuandeteenuse pakkuja!

Põllumajandusministeeriumi korraldusel uurib Eesti Maaülikool Eesti maaelu arengukava 2007-2013 (MAK) meetme 1.3 Nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamine rakendamise mõju maamajandusele. Teie kontaktandmed saime Maaelu Edendamise Sihtasutusest. Küsitlus on anonüümne ning tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul ning ei seostata Teie nimega.

Palume Teil leida aeg küsimustikule vastamiseks ja saata see **hiljemalt 30. juunil 2010. a.**

Hinnangute andmisel palun tuginege oma kogemustele nõuandeteenuse ja nõuandesüsteemi kohta, mille olete saanud aastatel 2007-2010. Tärniga küsimustele vastamine on kohustuslik. Neile vastamata jätmise korral ei ole võimalik küsimustikku ära saata. Mõne küsimuse juures saab valida mitu vastusevarianti korraga. Palun vastake täpselt. Küsimustikule vastamine võtab aega vähem kui pool tundi.

Meeldivat küsimustiku täitmist!

Majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Eesti Maaülikool

Küsimuste korral võtke palun ühendust: Kersti Aro, kersti.aro@emu.ee, tel 731 3803

KÜSIMUSTIK

1. Millist mõju on Teie arvates nõuandeteenus avaldanud meetme 1.3 toetuse saajate majandustulemustele?

5 Väga positiivset mõju	3 Ei ole majandus-
tulemusi ei parandanud
ega halvendanud	1 Väga negatiivset mõju
4 Suhteliselt positiivset
mõju	2 Suhteliselt negatiivset
mõju	0 Ei oska öelda

2. Millist mõju on teie arvates nõuandeteenus avaldanud meetme 1.3 toetuse saajate juhtimise tulemuslikkusele?

5 Väga positiivset mõju	3 Ei ole juhtimine
tulemuslikkust
parandanud ega
halvendanud	1 Väga negatiivset mõju
4 Suhteliselt positiivset
mõju	2 Suhteliselt negatiivset
mõju	0 Ei oska öelda

3. Kas Teie hinnangul ettevõtjad (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) rakendavad Teilt saadud nõuannet?

5 Täielikult	3 Vähe	1 Üldsegi mitte
4 Osaliselt	2 Väga vähe	0 Ei oska öelda

4. Palun hinnake, kui sageli keskmine ettevõtja kasutab nõuandeteenust (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui teised ettevõtjad)?

Sagedamini kui 1 kord kuus

1 kord kuus

1 kord kvartalis

1 kord aastas

Harvem kui 1 kord aastas

Ei oska öelda

5. Mis on Teie arvates nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused. Võib valida mitu vastusevarianti.

Keeruline saada nõuandja jutule

Puudub usk positiivse tulemuse suhtes

Ei leia spetsiifilise valdkonna spetsialisti

Nõuandetoetuse taotlemine on keeruline ja aeganõudev

Nõuandeteenus on kallis

Muu põhjus. Muu korral palun täpsustage.

6. Tuginedes oma isiklikule kogemusele, palun tooge välja 1-2 olulisemat probleemi, mis on meetme 1.3 rakendamisel seni ilmnenu?

7. Palun andke hinnang kui rahul on Teie arvates nõuandeteenuse kasutajad (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) nõuandeteenuse kvaliteediga?

5 Väga rahul	3 Ei rahul ega mitterahul	1 Üldse ei ole rahul
4 Küllaltki rahul	2 Üldiselt ei ole rahul	0 Ei oska öelda

8. Tuginedes oma isiklikule kogemusele, palun hinnake, millises valdkonnas vajavad ettevõtjad (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) kõige enam konsultatsiooni? Võib valida mitu valdkonda.

Loomakasvatus

Taimekasvatus

Finantsmajandus (sh äriplaanide kirjutamine) v.a raamatupidamine

Raamatupidamine

Juriidilised küsimused

Ettevõtte tegevuse mitmekesistamine (tootmisharude lisamine)

Ettevõtte juhtimisalane nõuanne

Mahepõllumajandus

Metsamajandamine

Põllumajandushoonete ehitamine

Mesindus

Maaparandus

Põllumajandussaaduste käitlemine

Bioenergia või biomass

Nõuetele vastavuse
Keskfond, sh põllumajanduskeskkond
Töötervishoid ja tööohutus
Loomade heaolu
Inimeste ja loomade tervishoid ning taimetervis
Muu. Muu korral palun täpsustage.

.....

9. Kas te kasutate teadusuuringute tulemusi oma töös?

Kasutan sageli Kasutan harva Ei kasuta üldse

10. Palun märkige Teie poolt nõustatud keskmine klientide arv aastas

11. Kuidas Te hindate oma klientide arvu muutust lähema 2 aasta jooksul?

5 Kasvab 3 Ei muutu, on stabiilne 1 Kahaneb
4 Kasvab vähesel määral 2 Kahaneb vähesel määral 0 Ei oska öelda

12. Kui Teil tekkis küsimustikku täites ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

.....
.....

Suur aitäh!

Lisa 3. Toetuse saajate küsimustikus olevate lahtiste küsimuste vastused

Küsimus 4. Palun hinnake meetme 1.3 toel saadud nõuande tulemuslikkust. Muu korral palun täpsustage.

2010. a jäin investeringutoetusest napilt ilma.

Ei oska öelda seepärast, et nõuanne ei olnud ettevõtte majandamiseks, vaid projekti kirjutamiseks. Kui projekt on teostatud, siis on tal kindlasti positiivne mõju ettevõtte majandamisele.

Oleks oodanud nõustamise juures rohkem individuaalset lähenemist.

Küsimus 9. Kui Te olete kasutanud nõuandeteenust sagedamini kui kord aastas, siis miks?

Elu ja olukorrad nõuavad.

Erinevad kasvufaasid.

Erineval aastaajal erinevad küsimused: pindalatoetuste taotlemine, investeringutoetuse taotlemine, muu nõuanne.

Juba nt raamatupidamiseseadusega kursis olemise eesmärgil. Kõigi määrusemuudatustega ei suuda ennast ka kursis hoida. Hea on konsulendilt kiire vastus ja ülevaade võimalustest saada.

Kahel korral äriplaani koostamiseks.

Konsulendiga oma probleemide arutamisel jõuan selgematele arusaamadele oma ettevõtte tuleviku perspektiivist ja oskan paremini korraldada oma tootmistegevust. Konsulent on vajadusel alati telefoniga kättesaadav.

Lünklik kompetentsus ehk vajadus süveneda asjasse parima majandamistulemuse eesmärgiga.

Lüpsirutiini kontroll-nõuanne vastavalt vajadusele, kuid tavaliselt 1 kord kvartalis.

Oma veendumustele saada kinnitust.

Pole endal loomakasvatusharidust.

Tasuvusanalüüsi läbiviimine, investeringute vajalikkus.

Teatud tegevustes, et saada kinnitust õigete otsuste tegemisel.

Teravili kasvab ca 4 kuud ning erinevatel kasvufaasidel on vaja erinevat nõu

Küsimus 11. Kui Teil on ettepanekuid nõuandeteenuse muutmise või parandamise kohta, siis palun kirjutage need siia.

Konsulent peab olema sõltumatu ja vaba oma tegevuse korraldamisel.

Konsulent peaks rohkem hindama ka minu aega.

Konsulente peaks rohkem koolitama.

Kuna praegu tundub olevat aeg, et otsitakse väiketaludes uusi tootmissuundi ja võimalusi tootmise mitmekesistamiseks, siis seda teemat konsulendid küll ei jaga. Selleks tuleks välja õpetada mõni tubli praktik, kes aitab sellistes küsimustes nagu oma nišši leidmine turul, niššitootmisega alustamine ja kõik mis puudutab väiketootmist.

Liiga palju kulutatakse EL toetustest nõuandeteenustele. Sellest oma finantseering katab enam vähem nõuande täieliku maksumuse.

Rohkem julgust kliendiga suhtlemisel.

Teenus ei tohi olla poliitiliste tuulte meelevallas.

Küsimus 12. Millises valdkonnas vajaksite täiendavat konsultatsiooni? Muu korral palun täpsustage.

Köögiviljakasvatus - kasvatamine; koristamine; säilitamine. Õppepäevadel räägiti on jama. Seda tean ma isegi. Kultuurid millest tahaksin teada on till, petersell, küüslauk, hiina kapsas, nuikapsas, lillkapsas, redis.

Küsimus 14. Juhul kui Te ei planeeri nõuandeteenust kasutada, siis miks? Muu korral palun täpsustage.

Hakkame lõpetama.

Hetkel ei vaja nõuannet.

Loodan ise hakkama saada.

Pole rohkem vaja.

Pole vajadust.

Rahuldavad ühistu õppuse-seminarid.

Küsimus 21. Kui Teil tekkis küsimustikku täites ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me olem tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

101 ja 400 on taimekasvatuseks väga erinevad suurused. Naljakas astmestik.

Puudus on tõelistest spetsialistidest. Ei küsi sellepärast, et seda mida nemad teavad, tean mina ka.

Lisa 4. Konsulentide küsimustikus olevate lahtiste küsimuste vastused

Küsimus 5. Mis on Teie arvates nõuandeteenuse mittekasutamise põhjused. Muu korral palun täpsustage.

Ei juleta pöörduda nõuandja poole - üritatakse ise hakkama saada.

Kui on tekkinud majanduslikud raskused ja võlgnevused klientidele ja maksuametile, siis ei julgeta enam pöörduda abi saamiseks.

Mõningatel juhtudel puudub lihtsalt vajadus ja saadakse ise hakkama.

Nõuande saajal on PRIA-lt tagastatava osa saamise aeg pikk.

Nõuandeteenuse eest tuleb tasuda kogu summa, aga tagasi saab toetuse osa pika menetlusaja järel. Tootja raha on väga pikalt kinni, mida nad ei saa endale lubada, eriti väiketootjad. Nõuannet kasutada tahavad just väiksemad. Vajalik kas maksta kiiresti, või moodustada nn maksefond.

Nõuandetoetus on piiratud 20 000 krooniga aastas.

Nõuandeteenuse eest tuleb kogu summa välja maksta ja toetuse laekumine on alles kuskil 40 tööpäeva pärast. Liiga pikk menetlusperiood.

On muud päevakajalised probleemid ja ei ole seetõttu teinud vastavat sammu konsulendi leidmisel. Tee leiab siis, kui probleem juba väga tõsine. Soov maadelda ise oma probleemidega, et kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikkagi saab. Sisendimüüjate parem tase nõustamisel, kuigi see ei ole erapooletu ja tootjale alati kasulik.

Paljud ei oska leida nõuandeteenust, ei teata, mida tahetakse.

PRIA peaks lühendama toetuse taotlemise menetlemise aega.

Puudub otsene vajadus.

Rahaliste vahendite nappus. Teabe puudumine nõuande tasumisest toetusega või tasuta nõuande võimalikkusest.

Taotlemine on aeganõudev, kuna PRIA-st raha tagasisaamiseks läheb palju aega.

Taotlemine on keeruline ja aeganõudev.

Taotlemise protsess on pikk e raha laekub 3 kuu jooksul, omaosaluse maksmisega probleeme pole.

Väiksemad tootjad pole orienteeritud oma tootmise efektiivsemaks muutmisele (pole piisavalt raha, vanem põlvkond, jätkajaid pole, jne).

Küsimus 6. Tuginedes oma isiklikule kogemusele, palun tooge välja 1-2 olulisemat probleemi, mis on meetme 1.3 rakendamisel seni ilmnenu?

1. Kulupõhine toetamine on probleemiks, kuna raha jääb pikaks ajaks kinni.

1. Nõustamisteenus eest esmalt maksmine ja siis kolme kuu pärast toetuse laekumine.

1. Taotlemise keerukus - tootja jaoks toetuse tagasimaksmine. 2. Järgnev administratiivne kontroll - pärimised nüanssides mitte põhimõtetes.

1.3 rakendamisel pole võimalik erafirmadelt saadud nõuande puhul toetust saada. Laiemas plaanis see takistab mitmekülgse ja kvaliteetse nõuande vähenemist.

1. Puuduvad võimalused nõuandeteenuse eest maksmiseks. 2. Toetusena tagastatava raha saamisel liiga pikk periood.

1. Tootjad on siiski vaesed, et panna oma raha pikalt kinni. 2. Kasutati enamuses nõuandeid äriplaanide koostamiseks. 3. Palju on tekkinud 'nurgataguseid' nõustajaid (neid õpetatakse EL rahadega kümnetes erisüsteemides).

Antud korralduses ei ole mugav teha aastalepingut. Sisuliselt on üks nõustamisleping ühe probleemi lahendamine. Aastalepinguid ei taha tootja millegipärast teha. Liiga pikk menetlusperiood. Eriti tunda nüüd kui raha on tootjal vähe.

Bürokraatlik lähenemine rakendaja poolt - kuigi on sõlmitud nõustamisleping, ei tohi nõuandeteenuse arve olla välja kirjutatud enne lõpparuande kuupäeva.

Ebastabiilsus nõuandesüsteemis - konsulendi poolt vaadates.

Ei ole probleeme ilmnenud.

Enamuses eriala konsulentidest (eriti taime- ja loomakasvatuskonsulendid) puudub stabiilne sissetulek - konsulent tegeleb lisaks teiste töödega (erialadega), seeläbi kannatab kvalifikatsioon, tootjatega ei teki maakonnas pidevaid suhteid, konsulenti pole tootjale vajalikul hetkel alati olemas, konsulent on mitme maakonna peale, pole maakonnas isegi vastuvõtu kohta jne. Nõuandesüsteemis on puudu spetsiifilisemast nõuandest (juriidika, tööseadusandlus, ehitus jmt, ka osaliselt kõrgtehnoloogia valdamine põllumajanduses). Enne toetuse kätte saamist tuleb kogu teenus 100% välja maksta (samas firmade müügimehed ka mõningad toodangu kokkuostjad (meiereid näit) annavad näiliselt tasuta nõuannet).

Ettevõtja peab nõuandetoetuse saamiseks nõuandeteenuse 100% tasuma, toetuse menetlemine hoiab käibevahendeid kinni.

Ettevõtjad orienteeruvad halvasti turul ja peaaegu ei oska hinnata riske, mille tõttu on neil raske vajalikku nõu küsida: nad enamasti ei tea mida tahavad ja kui midagi tahavad, siis ei tea miks. Peaaegu täielikult puudub oskus pikemaajaliselt planeerida.

Inimestel puudub info ja raha paneb piirid.

Keeruline taotleda, vajalikud valdkonnad pole toetatavad.

Klientidel ei ole raha esialgu kogu nõuandeteenuse eest tasumiseks.

Konkreetselt maaparanduse osas ilmnevad rikked ja nende kõrvaldamise nõustamise vajadus kevadel kibekiirel maaharimise ja külvi ajal ning nõustamine jääb pakiliste tööde varju. Väga vajaliku kuivendussüsteemide hooldustoetuse kaotamisega vähenes maaharija huvi. Maaparanduse toetuse suurte ja kallite objektide ehitusel on eelistatud maaparandusühistud, kuid nende liikmed moodustavad suhteliselt väikese osa maakasutajate üldarvust. Nõustamise vajadus on otseses sõltuvuses struktuurifondide meetmete toetusest.

Kõige lihtsam on helistada ja saada nõu kohe kui probleem on tekkinud telefoni teel. Sageli nõuandega kaasneb ka kulu (mitte nõuande eest) ja hetkel on tootjad rahalistes raskustes. Mõned on ennast lõhki laenanud. On tekkinud tootjaid, kes ei pea kinni maksedistsipliinist ja ei saa siis ka küsida nõuannet (info liigub nõustajate vahel). On veel ikka neid tootjaid, kes ei oska küsida lihtsalt nõu, kui tõstatad probleemi üles, siis alles vestluse käigus saab tootjast klient.

Kõige olulisem probleem on nõuandeteenuse ostmisel algul teenuse eest tasutud raha ja tagasi tuleb toetust oodata kaua (3 kuud).

Liiga keeruline toetuse taotlemine, tihti ei saa tootja raha maksta, kuna pole.

Lisaks p. 5 toodule: 1. Mõningane usaldamatus seadusandluse stabiilsuse osas, mis ei luba pikemaajalisi strateegilisi plaane.

Lühikese aja jooksul muutusi palju. Nõuande kogusummas välja maksmine tootja poolt - kui ainult omaosalus, siis oleks hea.

Menetlemise aeg on väga pikk arvestades, et kontrollimise protseduurid pole keerulised.

Midagi ei ilmnenud.

Minu meelest lausa probleemi ei ole. Kõik toimib ja küllaltki hästi.

Nõuandesüsteemi pidev ümberkorraldamine. Alati puhuvad uued tuuled ja poliitikad. Vähene keskendumine nõuandetoote väljatöötamisele. Olenemata keskuste erinevatest huvidest, on tooteid alati võimalik arendada. Leedust pikalt maas. Nõuandekeskused arendavad esmajoonel keskust pööramata tähelepanu nõustamisele laiemalt.

Nõuandeteenus on kallid all mõtlen, et ei ole õige, et toetuse kasutaja peab 100% nõuandeteenust kinni maksma ja alles kuu pärast saab 75% PRIAst tagasi. Ei ole nõustajate hulgas olemas lihavesikaskasvatuse spetsialisti.

Nõuandetoetuse taotlemine on aeganõudev. Ettevõtjatel on raskusi (soovi) nõuandeteenuse eest täies mahus kohe maksta. Nõuandetoetuse laekumine võtab aega ja seetõttu tihti loobutakse.

Nõuetele vastavusega seotud riiklike õigusaktide mõistmine on keeruline. Erialased nõuded põllumajandustootmisele ja hea põllumajandustava vajavad selgitamist.

Nõustaja ja nõuande soovija huvid ei lange kokku. Tootja tahab võimalikult väikese raha eest saada võimalikult palju kvaliteetset nõuannet!

Nõustajad saavad tegutseda ainult läbi nõuandekeskuste.

Omaosalus.

Peale põllumajandustootja võiks nõuande abi saada ka teised maettevõtjad, nagu põllumajandus- ja metsasaaduste käitlejad (just mikrod).

Probleeme pole olnud.

Põhjendamatu pikk taotluste menetlemine PRIA poolt.

Rahas. Kaks kuud on pikk kliendil raha ootamine (põllumehed).

Teenuse eest tasumine. Nõuandesüsteemi ebastabiilsus (pidev ümberkorraldamine).

Toetus (20 tuhat) on summas liiga väike, kui arvestada, et seda peab jätkuma finants-, taime-, looma-, kala-(vähi-)kasvatuse, maaparandus, metsandus, nõuetele vastavuse ja nüüd veel tööhutuse alase nõuande toetamiseks. Summa on aastaid olnud muutumatu, kuid valdkondi tuleb pidevalt juurde. Erialane - tehnoloogiline nõustamine kannatab seetõttu, eelistatumad on loomulikult äriplaanid (tulemus on ilmselgelt kiirelt näha: tuksuv traktor, kombain, lüpsirobot või laut) ja seetõttu on erialanõustamised teisel kohal, kui raha jätkub ja sageli ei jätku!

Toetuse taotleja peab 100 % esmalt ise toetuse kinni maksma ja alles mitme kuu pärast saab toetuse osa tagasi. Korduvalt on üritatud seda rahastamise korda muuta, kuid lahendust ei ole leitud ja väidetavalt on Euroopa Liidu bürokraatia sellise korra juures jäigalt kinni.

Toetuse taotlemise blanketil on taotleja jaoks ebamugavalt palju seireks tarvilikke näitajaid ja inimesi eksitab tohutult see, et kord on vaja tühjad lahtrid täita ristidega ja siis teise blanketi puhul jälle kirjutada just rist märkimaks valikut.

Toetuse taotlusvorm on muutunud taotlusperioodi kestel ja sellest ei ole teavitatud kohe PRIA kodulehel.

Tootja peab ise maksma täissumma ning alles mõne kuu möödudes saab raha tagasi.

Tootjal puudub rahaline ressurss teenuse täismahus tasumiseks, toetust aga enne küsida ei saa kui nõuandeteenuse eest on tasutud.

Viimasel paaril aastal on takistuseks olnud tootja kohustus teenuse eest kohe 100% tasuda.

Väiketootjale on nõuande kallis ja toetuse summat peab tootja kaua ootama. Kui oleks võimalik rakendada olukorda, kus tootja maksab Nõuandekeskusele ainult oma osa ja PRIA tasub toetuse kohe Nõuandekeskusele.

Ületamatuid probleeme pole esinenud.

8. Tuginedes oma isiklikule kogemusele, palun hinnake, millises valdkonnas vajavad ettevõtjad (nii meetme 1.3 toetuse saajad kui muud kliendid) kõige enam konsultatsiooni?

Muu korral palun täpsustage.

Ettevõtjad ja töölõikude juhid vajavad juhtimistarkust ja ka suhtlemistarkust inimestega töötamisel. Tegelikud nõuande teostajad on ju ikkagi motiveeritud töötajad.

Küsimusi tuleb servast-serva. Aga lepinguteni jõuavad harva.

Saneerimistugi.

Tegevuste tasuvusarvestused. Strateegiline süvaanalüüs, nn tupikust väljatoomine.

Väga oluline on tasuta nõuande jätkamine. On tekkinud neid tootjaid, kes on teadlikud tasuta nõuandest ja kui tulevad nõu saama, on väga läbimõeldud kõik probleemid.

12. Kui Teil tekkis küsimustikku täites ettepanekuid või kommentaare küsimustikus käsitletud teemade lõikes, siis me oleme tänulikud, kui Te need siia kirjutate.

1. Korrastama pea igasuguste teadete edastamise süsteem (üks teade tuleb paljudelt) 2. Oluliselt on vaja vähendada igasuguseid õppepäevi milledest 3/4 on kindlasti ilma igasuguse mõtteta. 3. Konsulendid saavad korraldusi ühe ja sama ürituse, õppepäeva, korralduse kohta mitmelt korraka ja kohalik nõuandjuht ei teagi, mida konsulent teeb ja talle endale on ka ebaselge - kelle juttu kuulata. 4. Kuna konsulendid enamus peavad elatist teenima mujalt, siis nõustaja tööks jääb aega väheseks. On vaja, et igas keskus on vähemalt 3-4 palgalist konsulenti. Elame ju ühtses EL süsteemis kus EAS, Arenguagentuurid jne teised nõuandeid pakkuvad firmad hoiavad palgal paljusi konsultante, nõustajaid jne. PM süsteem aga ei saa? 5. Paljudes valdkondades peaks nõuande võtmine muutuma kohustuslikuks. 6. Nõusaaja tasuks ainult 'isefinantseeritava' osa - 20-25%. 7. Kohalikud keskused peaksid muutuma tugevamaks ja selle keskusega seotud konsulendid saavad juhised ainult sealt. 8. Nõuandesüsteem ei tohi olla just parajasti võimuloleva partei mängukanniks. See valdkond võiks poliitikast olla puhas.

Ei ole mingeid.

Kas nõustamise valdkonnad peaks olema erialased või nagu üldjuhul kipub olema toetuste taotlemine ja sinna juurde kuuluvate küsimuste lahendamine seoses toetuse saamise tingimuste täitmisega?

Klientide arvu ei saa kirjutada, kuna eelmisel kuul alles sõlmisin nõustamiseks Pärnus lepingu. Praeguseks on mitmeis klientidega kohtumisi, aga lepinguni ei ole jõudnud, sest küsitud on esialgu ainult informatsiooni.

Konsulentide järelkasv - noored, targad ja ettevõtlikud - on vaja riiklikult ära korraldada, motivatsioon ja stiimulid paika! Eeskujusid, Eestile sobivaid skeeme, on Läti, Leedu, Poola ja kogu Euroopa täis! Lõpetada pensionäride atesteerimine!

Kuna nõuandetoetuse summad on väikesed võrreldes teiste meetmetega, siis võiks taotleja toetuse kiiremini kätte saada.

Küsimusele 10 vastasin need, kes teevad lepingud, aga ilma on tunduvalt rohkem.

Meede 1.3 võiks muuta, klient saaks kiiremini toetuse kätte, eriti põllumehed. Metsanduse vallas ei ole see probleem esile kerkinud.

Mina olen veidi üle aasta töötanud konsulendina. Selle ajaga on kinnitust saanud minu kartused, et äriplaani kirjutades tuleb ettevõtet võtta palju laiaulatuslikumalt kui äriplaanis hetkel vaja. Ka finantsnõustajal peavad olema paljude valdkondade teadmised. Väga oluline on nõustajate täiendkoolitus.

Märkus p. 10 kohta: Kuna on esimene nõustamisaasta, siis on see arv suhteline esialgne prognoositav. Oma tähelepanekud, arvamused ja ettepanekud kavatsen esitada edaspidi Koordineerivale Keskusele.

Nõuandeteenus - lihtsustatud nõuanne on väga vajalik. Alustasu konsulentidele tagab stabiilse töökeskkonna. Nõuandeteenuse vajadus on suur.

Nõustatud klientide arvu puhul märkisin mina selle arvu, kes on ka lõpuks nõuandetoetust taotlenud. Tegelikult nõustan hoopis rohkem ettevõtjaid, sageli need ainult sellised väikesed viited ja mõttele suuna andmised.

P. 5 küsimustikus peaks olema rohkem ära liigendatud - minu arvates on oluline vahe väiksemate (mahetootmine, aiandus vm alternatiivne tootmine) ja suuremate tootjate (tavapõllundusega tegelevad suured teraviljatalud, jmt) nõuande mittekasutamise põhjuste osas. P.10 on minul suur osa klientidest nõusaajad, kuid ei küsi nõuandetoetust (näit 500 kr teenusele pole nende arvates mõtet hakata vormistama toetuse pabereid).

Võimalikud lahendusteed finantsraskuste korral (ettevõtte tervendamine, likvideerimine, pankrot). Suhtlemine võlausaldajatega makseraskuste korral.